"...วันนี้ต้องแสดงความร่วมมือขั้นต้น ปลุกพลังที่ชัดเจน
ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น ที่ขับเคลื่อน
ระบบเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องทำให้คนทุกระดับมีความสุข
มีความพึงพอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ เหมือนแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ
เคยมีพระราชดำรัสเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งจะต้องมีความรู้คู่คุณธรรม
ซึ่งคุณธรรมของผู้ที่มาบริหารบ้านเมืองคือธรรมาภิบาล มีศีลธรรม แค่สังคมทำตามศีล 5
ให้ครบ ก็สามารถสร้างความสุขได้แล้ว ดังนั้น สิ่งที่จะต้องทำในวันนี้ ผมขอใช้คำว่า
เราจะต้องเจริญเติบโต มีความเข้มแข็งไปด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจระดับบน เศรษฐกิจข้ามชาติ
รวมไปถึงชุมชนฐานราก คือพวกท่านที่อยู่ ณ ที่นี้ ทั้งในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึง
ภูมิภาค ทั้งหมดนี้รวมกันเป็นโครงสร้างที่ทำให้ทุกคนในประเทศนี้ ตลอดจนในประชาคมโลก
มีความเข้มแข็ง ...วันนี้เราต้องทำประชานิยมให้เป็นประชารัฐให้ได้ ด้วยสองมือ
พลังสมอง พลังความคิดของคนในท้องถิ่น ให้ข้าราชการเป็นเพียงผู้หนุนเสริม
เป็นเข็มทิศให้..."

- พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี -

สสส สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่
ประชารัฐ

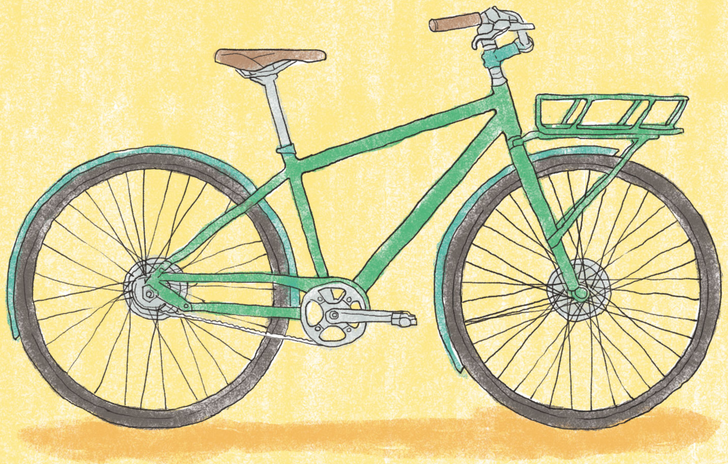

วิถีชุมชน สร้างเศรษฐกิจฐานราก :

ท่องเที่ยวชุมชน

12 ประเด็นสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

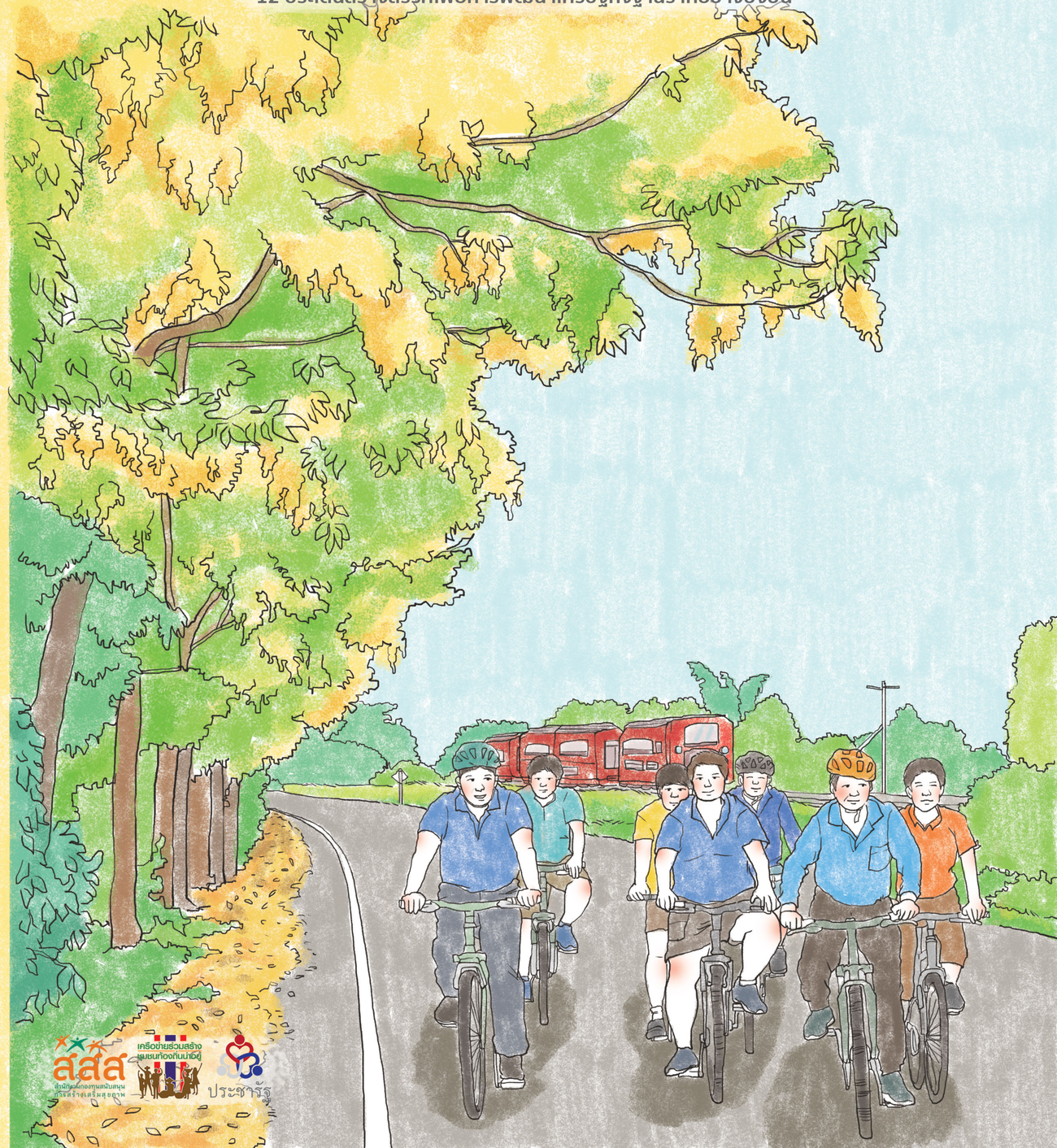

สสส สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่
ประชารัฐ

คำนำ

ภายหลังจากที่ **พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา** นายกรัฐมนตรี และหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. เป็นประธานเปิดงาน และมอบแนวนโยบายการสานพลังประชารัฐ เพื่อเศรษฐกิจฐานราก ไป เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2558 ณ อิมแพ็ค เมืองทองธานี นับเป็นการประกาศยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ โดยใช้ชุมชนฐานราก หรือชุมชนท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุน การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยสำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน (สำนัก 3) ในฐานะองค์กรที่ทำงาน ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศจึงได้ตอบรับ เพื่อจะเป็นแรงหนึ่งในการสนับสนุน และ ส่งเสริมกระบวนการสร้างเศรษฐกิจภายในชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง และยั่งยืนสืบไป

ทั้งนี้ สำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชนได้มีแนวนโยบายสาธารณะ 7+1 เป็นตัวขับเคลื่อน การทำงานชุมชนท้องถิ่น อันประกอบด้วยนโยบายสาธารณะด้านการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม นโยบายสาธารณะด้านการจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชน นโยบายสาธารณะด้านเกษตรกรรมยั่งยืน นโยบายสาธารณะด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นโยบายสาธารณะด้านการเรียนรู้ ของเด็กและเยาวชน นโยบายสาธารณะด้านการดูแลสุขภาพชุมชน นโยบายสาธารณะด้านการจัดการ ภัยพิบัติ และ +1 คือการลงทุนด้านสุขภาพโดยชุมชน ซึ่งทางสำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน ตลอดจน เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ จึงได้ปรับกระบวนทัศน์ โดยนำรูปธรรมภายใต้นโยบายสาธารณะ เหล่านี้ มาต่อยอดเป็น 12 ประเด็นขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน อันได้แก่ 1) ผ้าพื้นเมือง 2) ข้าวและ โรงสีชุมชน 3) ผักสวนครัว 4) ท่องเที่ยวชุมชน 5) ส่งเสริมอาชีพ 6) ตลาดชุมชน 7) บริการสุขภาพชุมชน 8) จัดการน้ำ 9) ป่าชุมชน 10) จัดการขยะ 11) องค์กรการเงิน และ 12) ศูนย์เรียนรู้ โดยทั้งหมดนี้ ได้มีการเปิดตัวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้ขบวนเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ ไประดับหนึ่งแล้ว

สำหรับหนังสือ **'วิถีชุมชน สร้างเศรษฐกิจฐานราก : ท่องเที่ยวชุมชน'** ได้คัดเลือกรูปธรรมเรื่อง ท่องเที่ยวชุมชนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่กว่า 2,400 แห่ง ซึ่งจะช่วยฉายภาพให้เห็นถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการท่อง เที่ยวที่คู่ขนานไปกับการเรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ขณะเดียวกัน ชุมชนเองก็ได้เรียนรู้ตัวเอง รู้ทุน และศักยภาพ อันนำไปสู่การจัดบริการด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้อย่างสมดุล อันเป็นหนทางที่ยั่งยืนสืบไป

จากรูปธรรมที่หยิบยกมา สามารถเป็นเครื่องการันตีได้ว่า วันนี้ท้องถิ่นมีความพร้อม สามารถ จัดการตนเองได้ ไม่เฉพาะเรื่องท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่ยังรวมไปถึงการจัดการตนเองด้านอื่นๆ ที่มี ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่

สารบัญ

รูปธรรมจาก **ภาคเหนือตอนบน** 3

รูปธรรมจาก **ภาคเหนือตอนล่าง** 11

รูปธรรมจาก **ภาคอีสาน** 15

รูปธรรมจาก **ภาคกลางตะวันออก** 21

รูปธรรมจาก **ภาคกลางตะวันตก** 23

รูปธรรมจาก **ภาคใต้ตอนบน** 25

รูปธรรมจาก **ภาคใต้ตอนล่าง** 30

วิถีชุมชน สร้างเศรษฐกิจฐานราก : ท่องเที่ยวชุมชน

บรรณาธิการอำนวยการ

สมพร ใช้บางยาง | ดวงพร เฮงบุณยพันธ์ | ขนิษฐา นันทบุตร

บรรณาธิการ

ขยัน วิพรหมชัย | พีรพงษ์ บุญสวัสดิ์กุลชัย | ธัญญา แสงอุบล | พิทักษ์พงษ์ ป้อมปราณี | นิลภา จิระรัตนวรรณะ | ทัศนีย์ วีระกันต์ | กฤตพจน พงศ์ถิรประสิทธิ์ | สุทธิโชค จรรยาอังกูร | นิศาชล บุบผา | เบญจยามาศ พิลายนต์ | ขวัญสุดา บุญทศ | สมปรารถนา ดาผา | ศรินรัตน์ จันทพิมพ์ | อัมราภรณ์ ภู่ระย้า | อรุณณี ใจเที่ยง | กรัณย์พิชญ์ โคตรประทุม | วโรชา ศรีเจริญ | กมนทรรศน์ แม่นธนู

กองบรรณาธิการ

ศวภ.ล้านนา | ศวภ.เหนือตอนล่าง | ศวภ.อีสาน | ศวภ.กลางตะวันออก | ศวภ.กลางตะวันตก | ศวภ.ใต้บน | ศวภ.ใต้ล่าง

ศิลปกรรม พรทิวา ไวยครุฑธา

ภาพปก เบญจรัตน์ ชูนวน

จัดพิมพ์โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
โดยสำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน (สำนัก 3)
อาคารเรียนรู้สุขภาวะ เลขที่ 99/8 ซอยงามดูพลี
แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120
โทรศัพท์ 02-343-1500

ดำเนินการผลิตโดย

หจก. จู๊ซ อัพ มีเดีย แอนด์ คอมมิวนิเคชั่น
เลขที่ 7 ซอยรามคำแหง 44 แยก 2 ถนนรามคำแหง
แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

รูปธรรมจาก
ภาคเหนือตอนบน

ปฏิทินวัฒนธรรมไทใหญ่

องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เมืองปอนเป็นตำบลที่ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสิ้น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ และกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน ซึ่งทั้ง 3 กลุ่มชาติพันธุ์มีรูปแบบวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกัน

คนปกาเกอะญอ มีโครงสร้างทางสังคมที่เด่นชัด คือการให้ความเคารพและเชื่อฟังผู้นำ ผู้นำทางความเชื่อและศาสนาจะมีบทบาทอย่างมาก ทุกกิจกรรม ทุกการปฏิบัติจะขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้นำศาสนา แต่ในปัจจุบัน รูปแบบการปกครองเปลี่ยนไป ท้องถิ่นท้องที่เข้ามามีบทบาทมากขึ้น

ในส่วนของคนเมืองหรือไทยวน เป็นคนที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองปอนกลุ่มสุดท้าย ดังนั้น สังคมของคนกลุ่มนี้จะค่อนข้างอิงกับกลุ่มชาติพันธุ์เดิม แต่ยังคงให้ความสำคัญและนับถือผู้นำอย่างมาก ผู้นำของกลุ่มคนไทยวน ได้แก่ กลุ่มเครือญาติใหญ่ที่มีสมาชิกในเครือญาติมากจะได้รับการยอมรับจากผู้อื่น

สำหรับชาวไทใหญ่ มีชุดวัฒนธรรมประเพณีที่อิงความเชื่อตามพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เป็นระเบียบ มีบรรทัดฐาน โดยในรอบ 1 ปี จะมีกิจกรรมเด่นจำนวน 9 กิจกรรม ได้แก่ ประเพณีถวายข้าวมธุปายาส ประเพณีบวชลูกแก้ว ประเพณีสรงน้ำพระ ประเพณีก่อกองทราย หรือขนทรายเข้าวัด ประเพณีทำบุญหมู่บ้าน ประเพณีถวายเครื่องไทยทาน/น้ำปานะ ประเพณีออกพรรษา ประเพณีเดือนสิบเอ็ด และประเพณีถวายเขาวงกต ชุดกิจกรรมเหล่านี้เป็นชุดกิจกรรมที่แสดงความนอบน้อม เคารพศรัทธา ใส่ใจ แสดงความโอบอ้อมอารี ซึ่งเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่ช่วยให้สังคมมีความสงบสุข

ทั้งนี้ เพื่อให้กิจกรรมส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น และกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการท่องเที่ยว จึงมีการจัดทำปฏิทินวัฒนธรรมขึ้นมา ซึ่งปฏิทินนี้ได้รับความนิยมในกลุ่มนักมานุษยวิทยา นักสังคมศาสตร์ระดับประเทศ ที่เริ่มเข้ามาศึกษาวิจัย เพื่อศึกษารูปแบบวัฒนธรรมความเชื่อต่างๆ ของคนไทใหญ่ จนทำให้กิจกรรมที่นี่เป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศ มีรายการโทรทัศน์เข้ามาถ่ายทำอย่างต่อเนื่อง และเพื่อต่อยอดเรื่องการท่องเที่ยว จึงเกิดบ้านพักโฮมสเตย์ตั้งแต่ปี 2545 มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาสนับสนุน ที่สำคัญยังมีการนำความรู้เรื่องวัฒนธรรมเข้ามาแก้ไขปัญหาชุมชน เกิดกลุ่มเครือข่ายแหล่งเรียนรู้มากมาย เพื่อให้การขับเคลื่อนสังคมเป็นไปอย่างมีระบบและมีทิศทาง

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นตำบลผาบ่อง

องค์การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จุดเริ่มต้นของการพัฒนาครั้งนี้ มีที่มาจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูนและแม่ฮ่องสอน ร่วมกับคณะมนุษย์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสมาพันธ์การแพทย์แผนไทยล้านนา ร่วมกันดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนต้นแบบชุมชนท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งชุมชนต้นแบบที่ถูกยกขึ้นมาก็มี ชุมชนบ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านทากู่ จังหวัดลำพูน ชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง จังหวัดลำปาง และชุมชนบ้านผาบ่อง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยได้พัฒนาชุมชนต้นแบบในด้านต่างๆ ทั้งความพร้อมด้านที่พักแบบโฮมสเตย์ ด้านอาหารสุขภาพและโภชนาการ เครื่องแต่งกายของที่ระลึก โปรแกรมบริการสุขภาพโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น และโปรแกรม การท่องเที่ยว ภายใต้แนวคิด ‘อยู่หลี กิ๋นหวาน ตระการตา วัฒนธรรม นำสุขภาพดี’ นอกจากนี้ยังออกแบบมาสคอต ประจำชุมชน คือน้องน้ำพุ

มีการเปิดตัวชุมชนท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านผาบ่อง เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2555 และได้มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ภายในจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับชุมชนบ้านผาบ่อง เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานการจัดกิจกรรมและเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของชุมชน

แหล่งท่องเที่ยวดอยผาก้านบ้านท่าสี

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

ชุมชนบ้านท่าสี หมู่ที่ 3 ได้เริ่มพัฒนาบริเวณดอยผาก้านตั้งแต่ปี 2542 ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะเป็นสถานที่ที่มีต้นทุนทางธรรมชาติ แต่ต้องประสบปัญหาอุปสรรคบางประการทำให้ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ จนในปี 2553 ได้มีการพัฒนาอย่างจริงจังอีกครั้ง ด้วยการจัดกิจกรรมต่างๆ ปลุกจิตสำนึกการดูแลรักษาธรรมชาติ เช่น กิจกรรมการปลูกป่า การทำแนวกันไฟ สร้างฝายชะลอน้ำ โดยร่วมกับหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานเอกชนและมหาวิทยาลัยต่างๆ เพื่อสร้างแหล่งท่องเที่ยวของตำบลบ้านดง สามารถส่งเสริมให้มีการสร้างงานสร้างอาชีพที่ยั่งยืนขานรับกับนโยบายของรัฐบาล

ต่อมาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง ได้เข้ามาทำข้อตกลงว่าด้วยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์กำเนิดมนุษยชาติดอยผาก้าน ร่วมกับ 6 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2558

ต่อมาชุมชนบ้านท่าสีได้จัดทำโครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของตำบลบ้านดง ณ ค่ายฝึกรบพิเศษประตูผา ทำให้มีหน่วยงานและผู้สนใจเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมาก หมู่บ้านท่าสีจึงได้ขอใช้สถานที่ของ **พัชรพล ทองพัด** ราษฎรในหมู่บ้าน ตั้งเป็นสถานีท่องเที่ยวบ้านท่าสี เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และเป็นเส้นทางสายหลักที่เชื่อมต่อกับประเทศในกลุ่มอาเซียน นำสู่การขับเคลื่อนเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวดอยผาก้านอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ยังมีการพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น โฮมสเตย์ ร้านอาหารเครื่องดื่ม ร้านผลิตภัณฑ์ชุมชนขึ้น โดยตัวแทนของกลุ่มคนเหล่านี้ จะมาประชุมกันเดือนละครั้ง เพื่อแสดงความคิดเห็นของแต่ละบุคคล และแสดงความคิดเห็นต่อแนวทางในการพัฒนาพื้นที่และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมจัดการพื้นที่อย่างยั่งยืน

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเพื่อสุขภาวะชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ยุคก่อนปี 2525 วิถีวัฒนธรรมของคนไทใหญ่ยังคงเป็นไปอย่างปกติ ในยุคนี้เองที่ปรากฏหลักฐานการเข้ามาของกลุ่มนักศึกษาอาจารย์ จากมหาวิทยาลัยต่างๆ เพื่อศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ชุมชนเริ่มรู้จักคุณค่า และให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณีในแง่ของการศึกษาเรียนรู้และการท่องเที่ยว

ช่วงปี 2530 เริ่มเกิดการพัฒนาชนบทในแถบพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างจริงจัง มีหลายหน่วยงานเข้ามาในพื้นที่หมู่บ้านเมืองปอน เพื่อสนับสนุนให้ชาวบ้านก่อตั้งกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น เริ่มมีการก่อตั้งกลุ่มสตรี กลุ่มเกษตร ฯลฯ ทั้งนี้ แต่ละกลุ่มมีกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มสตรี ที่ผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมเป็นตัวชูโรง เช่น เสื้อไต ขนมไต และผลผลิตทางการเกษตรแบบท้องถิ่น

ช่วงปี 2540 เป็นช่วงที่ประเทศไทยเริ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับอิทธิพลอย่างกว้างขวาง แม่ฮ่องสอนได้เกิดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเต็มรูปแบบ ทำให้การท่องเที่ยวในชุมชนเติบโตขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยตำบลเมืองปอนได้เริ่มมีการจัดทำแผนการท่องเที่ยว และเริ่มมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในยุคนี้ ปรากฏสื่อต่างๆ ที่เข้าสู่หมู่บ้านเมืองปอน จนเริ่มสะสมชื่อเสียงมากขึ้นเรื่อยๆ

ช่วงปี 2541 เป็นต้นมา ทุกกลุ่มที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวได้พัฒนาศักยภาพกลุ่มของตนเองอย่างเป็นระบบ เกิดการจัดการความรู้ เช่น การพัฒนารูปแบบบ้านพักโฮมสเตย์ การออกแบบการตัดเย็บเสื้อไตที่สามารถตอบสนองตลาด เกิดการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่อขายเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

ช่วงปี 2552 เกิดเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) จังหวัดแม่ฮ่องสอน เกิดการขยายงานผ่านการศึกษาวิจัยตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ทั้งได้จัดตั้งโครงสร้างการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยมี **สุวิทย์ วารินทร์** เป็นประธานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ช่วงปี 2553 เป็นต้นมา องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปอนได้สนับสนุนงบประมาณ และความรู้ในการจัดการกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ ผ่านการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวหลายรูปแบบ และมีการบริหารจัดการงบประมาณกลุ่มให้สามารถดูแลตัวเองได้

ช่วงปี 2557 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ หรือ สสส. ได้สนับสนุนให้ตำบลเมืองปอนเป็นศูนย์จัดการเครือข่ายตำบลสุขภาวะ ในกิจกรรมโครงการมีการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การศึกษาวิจัยเชิงชาติพันธุ์ วรรณนาแบบเร่งด่วน หรือ RECAP ซึ่งทำให้พบสภาพปัญหาของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ยังขาดพลังในการขับเคลื่อน จึงได้จัดการความรู้ และส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการขยายความรู้ ให้คนในกลุ่มเห็นว่าบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของแต่ละคน เปรียบเสมือนกลุ่มที่เป็นผู้ต้อนรับแขก หรือไกด์นำเที่ยว ที่ชี้ให้เห็นเรื่องราวต่างๆ ของเมืองปอนได้ และสามารถเชื่อมโยงงานและอธิบายความเป็นเมืองปอนอันโดดเด่นด้วยอัตลักษณ์ไตได้อย่างเป็นรูปธรรม

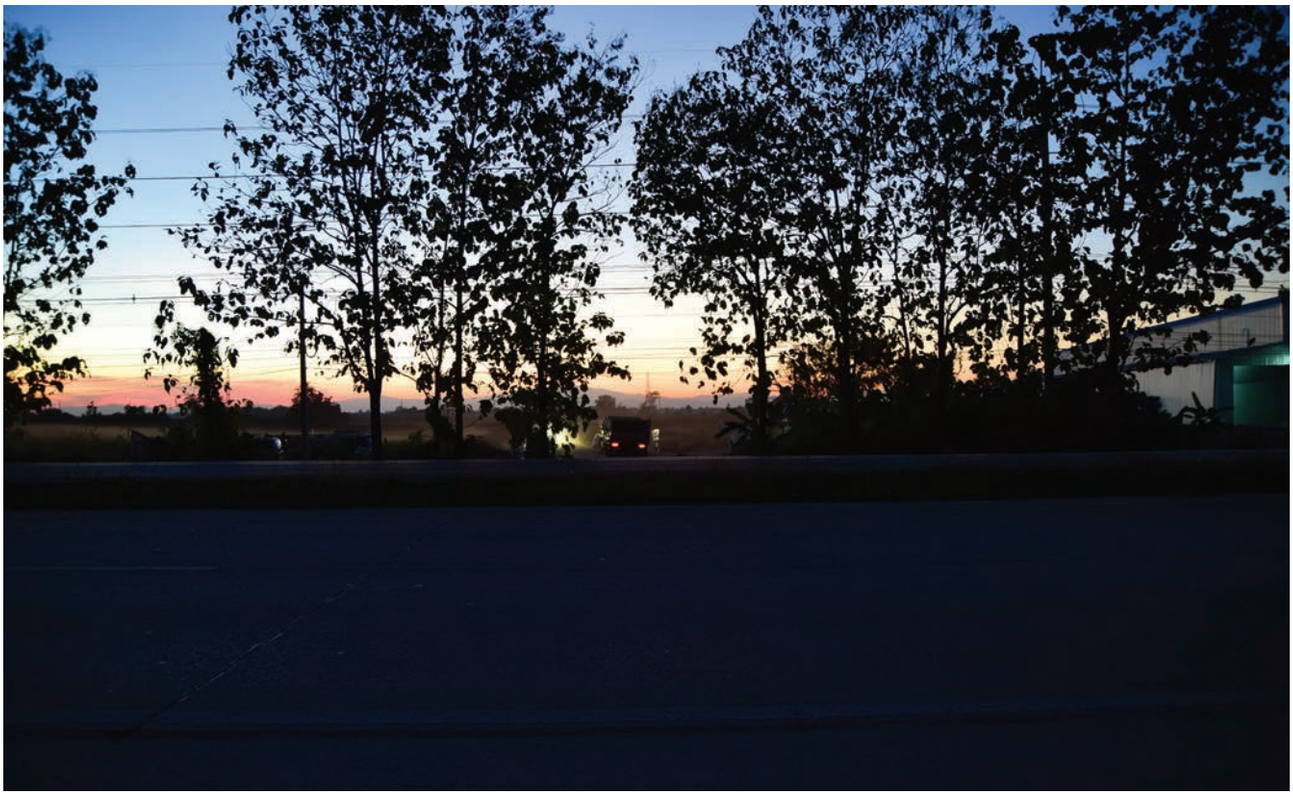

วังปลาแม่ลาก๊ะ ชุมชนปฏิบัติการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารบนพื้นที่สูง

องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เมื่อประมาณปี 2533 ชุมชนแม่ลาก๊ะเริ่มสังเกตเห็นปลาในลำน้ำแม่ลาก๊ะลดน้อยลง ทั้งนี้เป็นเพราะชาวบ้านทั้งภายในและภายนอกชุมชนจับปลา โดยการระเบิดปลาและการช็อตด้วยไฟฟ้าในเวลากลางคืน จึงได้หารือกันโดยเริ่มต้นจากการสร้างความเข้าใจ การกำหนดเขต การสร้างความศักดิ์สิทธิ์ และการสร้างพื้นที่ให้ปลาและสัตว์น้ำต่างๆ ได้ขยายพันธุ์ต่อไปในอนาคต

ภายหลังการหารือ ที่ประชุมได้กำหนดแนวทางอย่างเป็นเอกฉันท์ที่จะอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในลำห้วยแม่ลาก๊ะ มีการกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา 1 กิโลเมตรไว้สำหรับเป็นบ้านพักที่ปลอดภัยของสัตว์น้ำ โดยกั้นเขตอนุรักษ์ตั้งแต่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านบริเวณสบลำห้วยโปถ่า ตลอดลำน้ำแม่ลาก๊ะ จนไปสิ้นสุดยังฝายชลประทานทางด้านทิศเหนือของชุมชน

นอกจากนั้นแล้ว ยังมีการออกกฎห้ามจับปลาในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์ที่กำหนดไว้โดยเด็ดขาด หากใครฝ่าฝืนจะถูกปรับเป็นเงิน ตัวละ 500 บาท แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป ก็มีคนในชุมชนและนอกชุมชนฝ่าฝืนกฎกติกา ไม่สามารถบังคับใช้กฎที่วางไว้ได้ กลายเป็นปัญหาระหว่างผู้นำชุมชนกับชาวบ้าน

พอปี 2541 **พงษ์พิพัฒน์ มีเบญจมาศ** ซึ่งขณะนั้นกำลังศึกษาอยู่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ได้ร่วมกับกลุ่มเยาวชนลุ่มน้ำแม่กวง อำเภอดอยสะเก็ด เพื่อจัดค่ายอาสาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน ณ โรงเรียนบ้านแม่ลาก๊ะ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างเยาวชนบ้านแม่ลาก๊ะและเยาวชนลุ่มน้ำกวง จนนำมาสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ใช้พิธีกรรมความเชื่อเป็นเครื่องมือ เช่น การบวชป่า บวชน้ำ โดยปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน มีการเชิญผู้นำทางศาสนาทุกศาสนาในชุมชนมาทำพิธีร่วมกัน โดยเลือกการทำพิธีบริเวณใต้ต้นไม้ใหญ่ริมลำน้ำแม่ลาก๊ะ ใกล้สะพานข้ามลำห้วยแม่ลาก๊ะ ซึ่งเป็นบริเวณที่ปลามารวมตัวค่อนข้างชุกชุม ส่วนเนื้อหาในคำกล่าวในพิธีกรรมจะมีการอธิษฐานและกล่าวสาปแช่งผู้ที่ละเมิดกฎกติกาที่ได้กำหนดไว้ การปฏิบัติในลักษณะเช่นนี้เป็นประจำทุก 3 ปี ทำให้ในลำน้ำมีปลาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ รวมทั้งนอกเขตอนุรักษ์ก็สามารถหาปลาได้มากขึ้น ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเกิดการหวงแหน และมีจิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์มากขึ้น จึงได้มีการขยายแนวคิดไปยังหมู่บ้านอื่นๆ ต่อไป

น้ำพุร้อนออนเซน บ้านหนองแห้ง

องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บ่อน้ำพุร้อน ณ บ้านหนองแห้ง เป็นบ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติ สมัยก่อนชาวบ้านมักนำหน่อไม้มาแช่ พอสุกก็นำไปจำหน่ายหรือบริโภค ต่อมา อบต.เมืองปอน พยายามส่งเสริมพัฒนาให้ที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยชูจุดเด่นเรื่องการบำบัด เพราะมนุษย์หลายเชื้อชาติมีความเชื่อมานานแล้วว่า การอาบน้ำแร่จากน้ำพุร้อนจะทำให้สุขภาพดีขึ้น สามารถรักษาและบรรเทาอาการบางอย่างที่เป็นสาเหตุของโรคต่างๆ ได้ โดยเฉพาะที่ประเทศญี่ปุ่นนั้นมีสถานที่ อาบน้ำแร่ร้อนหรือออนเซนอยู่เต็มไปหมด

ประโยชน์ของน้ำพุร้อน คือบรรเทาอาการปวดกระดูก ปวดกล้ามเนื้อ ช่วยให้โลหิตในร่างกายหมุนเวียนได้ดีขึ้นและช่วยลดความเครียดทั้งร่างกายและจิตใจ ช่วยขยายหลอดเลือด ทำให้ระบบเผาผลาญในร่างกายดีขึ้น ช่วยขับสิ่งอุดตันใต้ผิวหนังและรูขุมขน ทำให้ผิวหนังสะอาด บำรุงผิวพรรณให้สดใส และช่วยในการดูดซึมแลกเปลี่ยนออกซิเจนและกลูโคสระหว่างเส้นเลือดฝอยและเนื้อเยื่อในส่วนต่างๆ ของร่างกาย

นอกจากนี้ยังมีการพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวน่าสนใจยิ่งขึ้น โดยส่วนใหญ่จะผนวกกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเข้าไป เช่น ที่พักในรูปแบบของโฮมสเตย์ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวโดยชุมชน ร้านขายสินค้าเพื่อสุขภาพ ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ ศูนย์สุขภาพ บริการสปา เช่น นวดตัว นวดฝ่าเท้า พิพิธภัณฑ์ไทใหญ่ เป็นต้น กลายเป็นการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาได้เป็นจำนวนมาก

หมู่บ้านอนุรักษ์ บ้านต้นแหนน้อย

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

บ้านต้นแหนน้อยเป็นหมู่บ้านชาวไทขืน หรือชาวไทเขิน เชื่อกันว่าอพยพมาจากเชียงตุง โดยมารวมกลุ่มกันบริเวณที่มีป่าต้นแหนและป่าไม้สัก พวกเขาช่วยกันแผ้วถางป่าเพื่อทำเป็นที่อยู่อาศัย ทำไร่ทำนา ต่อมามีการขยายหมู่บ้านเนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้นมาก แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์และขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ได้เป็นอย่างดี ทั้งภาษา ศิลปวัฒนธรรม วิถีการดำเนินชีวิต ตลอดจนสถาปัตยกรรม

หมู่บ้านต้นแหนน้อยได้รับรางวัลหมู่บ้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมดีเด่น จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย เพราะส่วนมากนักท่องเที่ยวจะเป็นนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม ที่มีความสนใจด้านศิลปะและวัฒนธรรมเท่านั้น ด้วยพื้นที่ยังขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดการอนุรักษ์และการบริหารจัดการที่ดี จึงยังไม่สามารถพัฒนาด้านการท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่

ล่าสุดชุมชนมีความตื่นตัว เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อให้บ้านต้นแหนน้อยเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังคำขวัญประจำหมู่บ้าน “ถิ่นจาวเขินลุ่มน้ำขาน สืบสานวัฒนธรรม ประเพณีเลิศล้ำ คนงามน้ำใจ๋ ลำไยเลื่องลือ ขึ้นชื่อสถาปัตย์” โดยมีการอนุรักษ์การพูดไทเขิน บ้านเรือนรูปทรงไทเขิน วัฒนธรรมประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิต

พร้อมกันนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์ไทเขิน ซึ่งมีข้าวของเครื่องใช้ที่คนไทเขินสมัยก่อนใช้ในชีวิตประจำวัน โดยคนในชุมชนให้การสนับสนุนข้าวของเครื่องใช้ และคอยบำรุงรักษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีสภาพที่สมบูรณ์อยู่เสมอ เพื่อเปิดให้นักท่องเที่ยว ประชาชนผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมค้นคว้าหาความรู้ และยังเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนโดยเฉพาะเยาวชนเข้าใจถึงรากเหง้าดั้งเดิมของชุมชน ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร

กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านโป่งไฮ

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สาว อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่

บ้านโป่งไฮ เป็นหมู่บ้านที่มีป่าอุดมสมบูรณ์ ทว่าปัจจุบันกลับถูกทำลายลง เพราะมีการบุกรุกอย่างต่อเนื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ หรือมูเซอแดง ซึ่งใช้ชีวิตและมีวิถีภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตที่นี่มายาวนาน ตลอดจนมีความเชื่อในการดูแลปกป้องรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่รอบตัว จึงรวมตัวจัดตั้ง ‘กลุ่มนำเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านโป่งไฮ พร้อมกับจดแจ้งต่อสภาวัฒนธรรมระดับอำเภอ โดยมีสมาชิกเริ่มแรก 46 คน

ในระยะเริ่มต้นของการทำกิจกรรม ได้มีมูลนิธิเข้ามาช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส ให้ทุนการศึกษา ส่งเสริมอาชีพให้แก่เด็กในหมู่บ้าน และได้มีกลุ่มองค์กรเอกชนเข้ามาจัดกิจกรรมเดินเที่ยวป่าในหมู่บ้านโป่งไฮ จนเกิดการแนะนำต่อไปให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้เข้ามาเที่ยวที่หมู่บ้านโป่งไฮอีก พอปีถัดมาก็เริ่มพัฒนาด้วยการสร้างโฮมสเตย์ สำหรับให้นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมวิถีชีวิตของชนเผ่าพักค้างคืน

สำหรับกฎกติกาของการท่องเที่ยวชุมชนที่นี่ คือห้ามนำสิ่งของออกจากป่าโดยเด็ดขาด ห้ามทิ้งขยะให้หลงเหลือไว้ในป่า ทั้งยังได้รณรงค์ให้ประชาชนปลูกป่าเพิ่ม โดยได้มีการปลูกป่าเพิ่มทุกๆ ปี นอกจากนี้ ยังพยายามสร้างภูมิปัญญาแก่คนรุ่นใหม่ ให้รู้จักวิถีชนเผ่า โดยมีปราชญ์ชาวบ้านมาช่วยถ่ายทอดภูมิปัญญาให้ฟัง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ซึมซับบรรยากาศของการท่องเที่ยวชนเผ่าอย่างแท้จริง

ส่วนรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวนั้นแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกร้อยละ 10 ถูกหักเข้าเป็นทุนกองกลางของกลุ่ม ส่วนที่เหลือแบ่งรายได้ให้แก่สมาชิกกลุ่มตามหน้าที่ นอกจากนี้ ยังมีการต่อยอดอาชีพใหม่ๆ เช่น จักสาน สร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนรายได้แก่ชุมชน

ชมรมปั่นจักรยานวิถีท่องเที่ยวตำบลเวียง

เทศบาลตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

อำเภอเชียงแสนจัดได้ว่าเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สามารถใช้จักรยานเดินทางได้ โดยอำเภอเชียงแสนเป็นเมืองท่องเที่ยวที่นักปั่นจักรยานจากทั่วทุกมุมโลกนิยมใช้เป็นเส้นทางปั่นจักรยาน และยังได้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับจักรยานเป็นประจำทุกปี ไม่ว่าจะเป็นไตรกีฬานานาชาติ เส้นทางจักรยานทางไกลระดับประเทศ ซึ่งเป็นการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว

อำเภอเชียงแสนจึงได้มีการก่อตั้งชมรมเสือสุขภาพเชียงแสนขึ้นมา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นการท่องเที่ยว ทั้งโบราณสถานและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังมีการจัดกิจกรรมอื่นเพิ่มเติมเป็นประจำทุกวัน เช่น การปั่นจักรยานใช้เส้นทางระหว่างเมืองเชียงแสน-สามเหลี่ยมทองคำ เป็นการประชาสัมพันธ์ชมรม และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวไปในตัว

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติน้ำตกถ้ำบ่อแร่น้ำงิม

องค์การบริหารส่วนตำบลงิม อำเภอปง จังหวัดพะเยา

กลุ่มชาวบ้านตำบลงิมได้ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติน้ำตกบ่อแร่น้ำงิม ในพื้นที่บ้านแฮะ หมู่ที่ 11 เนื่องจากมีทัศนียภาพที่สวยงาม บรรยากาศร่มรื่นเย็นสบาย ห้อมล้อมไปด้วยป่าเขา ต้นไม้น้อยใหญ่มากมาย เป็นแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภคของชาวตำบลงิมทั้งตำบล โดยน้ำตกแห่งนี้เป็นน้ำตกชั้นเดียว สูงประมาณ 2-3 เมตร ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถือเป็นช่วงที่น้ำตกสวยที่สุด เพราะน้ำไม่มากไม่น้อยเกินไป มีลักษณะเป็นโขดหินตามทางไหลรอบภูเขายาวหลายกิโลเมตร

ที่ผ่านมาชาวบ้านได้ร่วมกันปรับปรุงภูมิทัศน์ ให้มีความสะอาดเรียบร้อย และยังเปิดร้านสวัสดิการชุมชนในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เป็นการหารายได้เข้าชุมชน

วนอุทยานถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอน

องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

วนอุทยานถ้ำหลวงขุนน้ำนางนอนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นที่รู้จักของตำบลโป่งผา และเป็นแหล่งอาหารของสิ่งมีชีวิต ด้วยเหตุนี้ ที่นี่จึงกลายเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้คนได้สัมผัสต้นไม้ใหญ่ พันธุ์ไม้หายากหลากหลายชนิด และยังมีแหล่งน้ำที่ไหลผ่านชุมชน ประชาชนสามารถทำฝายชะลอน้ำในฤดูแล้ง เพื่อใช้ประโยชน์ในการเกษตรและอุปโภคบริโภคอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งศูนย์เผยแพร่องค์ความรู้ขึ้นในพื้นที่วนอุทยาน มีหน่วยงาน องค์กร ทั้งภายในและภายนอกมาศึกษาเรียนรู้ในพื้นที่ สร้างรายได้อย่างทั่วถึง และยังเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน

วัดพระนอนขอนม่วง

องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

วัดสำคัญของตำบลดอนแก้วนี้ มีประวัติยาวนานมากว่า 600 ปี ภายในวัดมีโบสถ์ที่ไม่มีหน้าต่าง ซึ่งลักษณะนี้เรียกว่า โบสถ์มหาอุด หาดูได้ยากในปัจจุบัน และมีพระธาตุเจดีย์อยู่หลังโบสถ์ ลักษณะรูปทรงคล้ายพระธาตุดอยสุเทพขนาดย่อส่วน และมีวิหารพระนอน (ขอนม่วง) เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนปิดทอง เป็นพระนอนที่มีอายุเก่าแก่ คาดว่าสร้างขึ้นเมื่อกลางพุทธศตวรรษที่ 21 ทางกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อปี 2522

ทุก ๆ ปี จะมีการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระนอน ซึ่งตรงกับแรม 14 ค่ำ เดือน 7 ใต้ (เดือน 9 เหนือนับตามจันทรคติแบบล้านนา) ในงานยังมีการแข่งขันจุดบั้งไฟหมื่น - บั้งไฟแสน มีคนมาร่วมงานกันมากมาย

หลวงพ่อเล่าว่า ในเทศกาลนี้ คนสมัยก่อนจะนอนกันที่นี่ มีขบวนบั้งไฟมากันทั้งหมู่บ้าน แล้วก็เอาบั้งไฟไปจุด โดยเฉพาะตอนเดือน 9 ดับ (ช่วงมิถุนายน - กรกฎาคม) ซึ่งเร็วกว่าภาคกลาง 2 เดือน

วัดดาราภิมุข

องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

วัดดาราภิมุข หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า 'วัดบ่อปุ๊' ตามชื่อหมู่บ้าน สมัยก่อนวัดตั้งอยู่กลางทุ่งนา ซึ่งเป็นที่ตั้งของ 'บ่อน้ำปุ๊' แต่เนื่องจากอยู่ในที่ต่ำ ถูกน้ำท่วมทุกปี จึงต้องย้ายวัดมายังที่ตั้งปัจจุบัน

วัดดาราภิมุขสร้างขึ้นในสมัยเจ้าอินทวิชยานนท์ ผู้ครองนครเชียงใหม่ในราวปี 2428 เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความรักที่มีต่อธิดาคือเจ้าดารารัศมี ซึ่งเดินทางไปรับตำแหน่งเป็นพระวรชายาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ

การสร้างวัดดาราภิมุขขึ้น ณ บริเวณนี้ เพื่อระลึกถึงแม่นมของเจ้าดารารัศมี ปรากฏนามคือ นางเต็ม (แม่นางกัลยารักษ์) ซึ่งเป็นคนที่มีพื้นเพอยู่ในเขตบ้านบ่อปุ๊ หรือบ้านหมู่ที่ 1 ในปัจจุบัน

สมัยที่เจ้าดารารัศมีมาประทับที่ตำหนักดารารัศมี มีหลายครั้งที่ทรงมาฟังธรรม และมาถวายข้าวของ ณ วัดดาราภิมุข มีหลักฐานว่าเคยถวายปิ่นปักผมทองคำและปิ่นปักผมเงิน อันเป็นที่รักและหวงแหน ให้แก่พระภิกษุในสมัยนั้น รวมไปถึง กลองยาว ถ้วย จาน ช้อน ซึ่งในปัจจุบันวัดก็ยังเก็บรักษาไว้

วัดโสภณาราม

องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

วัดโสภณาราม เป็นวัดใหญ่ในตำบลดอนแก้ว เดิมมีชื่อว่า วัดป่าตึง เพราะรอบวัดที่ตั้งปัจจุบันนี้ มีต้นตึง (ไม้เต็ง, ไม้รัง) ขึ้นอยู่หนาแน่นมาก แต่พอภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ไม้ตึงเหล่านั้นก็ถูกตัดลง เพื่อนำไปใช้เป็นหมอนรางรถไฟ จนแทบไม่มีเหลือให้เห็น

ประมาณปี 2438 มีพระธุดงค์รูปหนึ่งชื่อครูบานันตา ได้เดินทางมาปักกลดอยู่ที่นี่ ชาวบ้านต่างมีความเลื่อมใสศรัทธา จึงได้นิมนต์ให้อยู่จำพรรษา และเริ่มสร้างอารามชั่วคราวให้ท่านอยู่ และได้ก่อตั้งเป็นวัดโสภณาราม เมื่อปี 2488

ส่วนชื่อ 'โสภณาราม' นั้นมีที่มาจากชื่อของ 'ท่านน้อยโสภา' ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเรือนไม้หลังหนึ่งให้ทางวัด เพื่อใช้เป็นกุฏิสงฆ์ เจ้าคณะของอำเภอแม่ริม จึงได้ตั้งชื่อนี้ไว้เป็นอนุสรณ์

วัดโสภณารามแห่งนี้ เป็นวัดที่ชาวบ้าน ทั้งคนดอนแก้วและพื้นที่ใกล้เคียงนิยมเดินทางมาทำบุญบริจาคโลงศพ

วัดปิยาราม

องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

วัดปิยารามสร้างขึ้นราวปี 2410 เดิมชื่อวัดสลีดอนชัย (ศรีดอนชัย) มีเจ้าเมืองเชียงใหม่เป็นผู้สร้าง เพื่ออุทิศให้พระโอรส มีพระพุทธรูปประดิษฐานในโพรงของต้นไม้ใหญ่ ชาวบ้านจึงเรียกว่า วัดพระเจ้านั่งโก๋น (โพรงไม้) ซึ่งเป็นชื่อเรียกดั้งเดิม

พระวิหารของวัดปิยารามมีลักษณะงดงาม ประตูทุกด้านเขียนลวดลายวิจิตร เชิงบันไดมีมกรคายนาค (พญานาค) ขนาดใหญ่ขนาบซ้ายขวา มีพระพุทธรูปที่สำคัญคือพระสังกัจจายน์แบบจีนขนาดใหญ่ มีรูปปั้นมังกร 5 เล็บอยู่ 2 ข้างบันไดทางขึ้นองค์พระ และพระพุทธลีลามหามงคลจำลองอยู่บริเวณหน้าวิหาร

ห้วยตึงเฒ่า – ทะเลเชียงใหม่

องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ห้วยตึงเฒ่าเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในพื้นที่โครงการหมู่บ้านตัวอย่างห้วยตึงเฒ่า อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ย้อนกลับไปในปี 2523 เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้เสด็จมายังเขตพื้นที่เกษตรกรรมทหาร จังหวัดเชียงใหม่ และทรงทราบปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำ จึงได้มีดำริให้สร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นในศูนย์เกษตรกรรมทหารที่มีพื้นที่ประมาณ 300 ไร่

หลังจากมีน้ำ ราษฎรก็เริ่มบุกรุก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงรับสั่งให้จัดตั้งหมู่บ้านตัวอย่างทางด้านทิศใต้ของอ่างเก็บน้ำ เป็นพื้นที่ที่ให้ประชาชนเข้ามาใช้ประโยชน์ได้ ปัจจุบันมีประชากรราว 68 ครอบครัว หรือประมาณ127 คน โดยแบ่งเป็นพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยครอบครัวละ 2 งาน ที่นาครอบครัวละ 2 ไร่ และที่สวนครอบครัวละ 1 ไร่

ต่อมามีการพัฒนาพื้นที่โดยรอบอ่างเก็บน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีส่วนบ้านพัก ร้านอาหาร พื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ค่ายพักแรม สนามกีฬา ทางวิ่งออกกำลังกาย และทางจักรยานยาว 5 กิโลเมตร

ในส่วนของค่ายพักแรมและบ้านพักนั้น มีความทันสมัย สะดวกสบาย มีฐานกิจกรรมหลากหลาย ทั้งการขี่รถเอทีวีลุยโคลน ประลองความแม่นเป็นทีมในสนามเพนท์บอล ปีนหอ พายเรือ จักรยานน้ำ เป็นต้น

พื้นที่โดยรอบอ่างเก็บน้ำมีประชาชนเข้ามาพักผ่อน สามารถเล่นน้ำได้ เพราะมีหาดทรายขาว และเก้าอี้ชายหาดให้นั่งพักผ่อนกัน ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นทะเลน้ำจืดของเชียงใหม่ เพราะหาดทรายที่นี่เป็นทรายที่นำมาถมจนกลายเป็นหาดลาดสวยงาม

จากหาดทรายขาวที่รายรอบอยู่ มองไปไกลๆ จะเห็นแท่นที่ใช้สำหรับจุดบั้งไฟของวัดพระนอนขอนม่วง ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ข้างห้วยตึงเฒ่า และว่ากันว่าทิวทัศน์ยามเย็น มองไปยังดอยสุเทพจากที่นี่ก็สวยไม่เบา

'พักใจอ่านหนังสือ และเก็บไว้ที่เดิม' เป็นข้อความติดไว้หน้าตู้หนังสือที่ตั้งอยู่ข้างม้านั่งในสวน ไว้สำหรับผู้มาเยือนได้เลือกอ่าน และขึ้นชื่อว่าชายหาดต้องมีร้านอาหาร ที่นี่ก็มีร้านอาหารเอาไว้บริการนักท่องเที่ยวอยู่รายรอบอ่างเก็บน้ำ ทั้งแบบเป็นแพและศาลา พร้อมทั้งมีการควบคุมความสะอาดของอาหารและราคากันอย่างเข้มงวด

ตามร้านอาหารมีห่วงยางให้เช่าด้วย บรรยากาศไม่แพ้ทะเล โดยทุกร้านมีหมายเลขติดอยู่ เพราะที่นี่มีการจับสลากหมุนเวียนทำเลที่ตั้งร้านกันเป็นระยะๆ เพื่อไม่ให้พ่อค้าแม่ขายร้านอาหารได้เปรียบเสียเปรียบกันเกินไป

นอกจากกิจกรรมที่ว่าแล้ว บนสันเขื่อนยังเป็นแหล่งตกปลา ให้บรรดาผู้รักคันเบ็ดมาประลองกำลังกับฝูงปลา และที่นี่ยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาบึกที่สำคัญด้วย

ห้วยตึงเฒ่า ที่อยู่ในเขตมณฑลทหารบกที่ 33 นี้ เก็บค่าบริการนักท่องเที่ยวเพียงคนละ 20 บาท เท่านั้น

รูปธรรมจาก
ภาคเหนือตอนล่าง

วัดวิเศษวานิช

องค์การบริหารส่วนตำบลสมอโคน อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

วัดวิเศษวานิชเป็นวัดประจำบ้านสมอโคน หมู่ที่ 4 ซึ่งเป็นที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้ประติมากรรมวิเศษศิลป์ รวมถึงเป็นที่จำวัตรของเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล

ภายในมีความโดดเด่นที่อุโบสถหลังเก่า ซึ่งเป็นศิลปะที่ตกทอดมาแต่สมัยโบราณ ตัวอุโบสถผ่านอุทกภัยครั้งใหญ่มาเมื่อปี 2554 หากแต่ชาวบ้าน พระสงฆ์ได้ช่วยกันฟื้นฟูอุโบสถหลังเก่านี้ขึ้นมาตามสภาพ ภายในมีพระพุทธรูปซึ่งแกะโดย**พระครูสาทรปัญญาวิจิตร** วางเด่นอยู่ที่พื้น เนื่องจากฐานวางไม่สามารถรับน้ำหนักได้

อุโบสถหลังเก่านี้ สร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐาน แต่จากร่องรอยและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 23-24 หลังคาเป็นเครื่องไม้มุงด้วยกระเบื้องดินเผาปลายแหลม แต่ปัจจุบันหลังคาพังทลายลงมาหมด ตัวอุโบสถหันไปทางทิศตะวันออก มีประตู 2 ตำแหน่ง หน้าต่างฝั่งละ 3 บาน ภายในมีการปูพื้นด้วยอิฐดินเผา ปรากฏแนวเสาสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่รองรับโครงหลังคา และเครื่องไม้ด้านบน ฐานชุกชีประดับด้วยลวดลายปูนปั้น มีชายผ้าห้อยลงมาตรงหน้าฐานพระพุทธรูป หรือที่เรียกว่า “ผ้าทิพย์” และประดับด้วยกระจกสี ทั้งยังพบเครื่องถ้วยจีนที่น่าจะทำขึ้นในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 23-24 เช่นเดียวกัน

สำหรับอุโบสถใหม่ มีจิตรกรรมฝาผนังสวยงาม ด้านหลังของพระพุทธรูปเป็นภาพต้นโพธิ์ใหญ่ ตรงกันข้ามกับอุโบสถเป็นเจดีย์ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังที่วาดโดยพระครูสาทรปัญญาวิจิตรอีกเช่นกัน

โองโมงธรรมศุทธิ

องค์การบริหารส่วนตำบลสมอโคน อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

ก่อนหน้านี้บริเวณด้านหน้าทางเข้าบ้านเกาะลาน หมู่ที่ 3 ซึ่งเป็นที่ตั้งของโองโมงธรรมศุทธินั้นเป็นพื้นที่รกร้าง กระทั่ง **ไพโรจน์ เงินแจ้ง** นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสมอโคนได้มาสำรวจ จึงได้พบกับโบราณสถานที่มีค่านี้

โองโมงธรรมศุทธิได้รับการสร้างขึ้นในปี 2448 ในสมัยที่ครูบาสุยะตำเป็นเจ้าอาวาสวัดเกาะลาน เป็นสิ่งก่อสร้างที่ก่อด้วยอิฐและฉาบด้วยดินเผา มีรูปร่างคล้ายอุโมงค์สูงประมาณ 1.5 เมตร ยาว 2.4 เมตร มีจำนวน 25 หลัง มีข้อความที่บันทึกบนแผ่นกระดานชนวนเขียนด้วยภาษาล้านนา โดยพระครูคัมภีร์ธรรมโมภาส อดีตเจ้าอาวาสวัดเกาะลาน อ่านได้ความว่า 'ได้สร้างอุทิศให้...' (อ่านต่อไม่ได้เนื่องจากตัวอักษรลบเลือน)

ตอนที่พบนั้น โองโมงธรรมศุทธิได้ชำรุดทรุดโทรมไปมากแล้ว จึงแจ้งให้สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย มาสำรวจ เพื่อประมาณการค่าใช้จ่ายในการบูรณะแต่เนื่องจาก อบต.สมอโคน มีงบประมาณไม่เพียงพอจนบัดนี้ก็ยังไม่มีงบประมาณในการดำเนินการ

กระนั้นโองโมงธรรมศุทธิก็ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานกับกรมศิลปากร บนเนื้อที่ 5 ไร่ 3 งาน 86 ตารางวา

วัตถุประสงค์ของการสร้างโองโมงธรรมศุทธิแต่เดิมนั้น ก็เพื่อการเข้าพิธีปริวาสกรรม แต่ในปัจจุบัน ไม่สะดวกที่จะดำเนินประเพณีที่โองโมงธรรมศุทธิแห่งนี้ เนื่องจากมีถนนตัดผ่าน ทำให้เป็นที่พลุกพล่านวุ่นวายเกินกว่าจะปฏิบัติกิจของสงฆ์

ต่อมา **เกิด พุ่มจันทร์** ชาวบ้านหมู่ที่ 5 บ้านสมอโคนมีความศรัทธา จึงได้สร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ประดิษฐาน ณ โองโมงธรรมศุทธิ เพื่อให้เป็นสถานที่สักการะของประชาชนทั่วไป และเพื่อฟื้นฟูประเพณีเข้าปริวาสกรรม จึงได้ขอความร่วมมือนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสมอโคน ดำเนินกิจกรรมดังกล่าว แต่เนื่องจากประเพณีปริวาสกรรมต้องใช้เวลา 9 วัน 8 คืน ซึ่งนานเกินไป ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลสมอโคนได้จัดโครงการประเพณีปฏิบัติธรรม ซึ่งใช้เวลาประมาณ 4 วัน 3 คืน แทน โดยจัดโครงการดังกล่าวติดต่อกันมาเป็นเวลา 14 ปีแล้ว

นอกจากนี้ ในปี 2551 อบต.สมอโคน ได้จัดพิธีอุปสมบทพระสงฆ์จำนวน 102 รูป เพื่อเข้าร่วมปฏิบัติธรรม ณ โองโมงธรรมศุทธิ เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยพระสงฆ์ทั้งหมดจะเข้าร่วมปฏิบัติธรรมหน้าตัวโองโมงธรรมศุทธิ ซึ่งได้ดำเนินการจัดกิจกรรมในวันที่ 5 ธันวาคมของทุกปีเรื่อยมา

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวอ่างเก็บน้ำคลองลำกง

องค์การบริหารส่วนตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์

ราวเดือนกันยายน 2519 กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองลำกงในพื้นที่ตำบลวังท่าดี อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ กระทั่งปี 2554 ตัวอ่างเก็บน้ำก่อสร้างแล้วเสร็จ แต่ปัญหาคือ ประชาชนส่วนหนึ่งขาดรายได้ เพราะถูกเวนคืนที่ดินทำกินเพื่อเป็นพื้นที่ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ

จอมใจ ยิ้มอยู่ ผู้จัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวอ่างเก็บน้ำคลองลำกง เล่าว่า เพื่อชดเชยรายได้ที่ขาดไป ตนและเพื่อนจึงรวมกลุ่มเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในปี 2557 ทำแพอาหารบริการนักท่องเที่ยว และบริการล่องแพชมอ่างเก็บน้ำคลองลำกง

"อบต.วังท่าดี เห็นว่าสิ่งที่เราทำอยู่นี้เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่น ทำให้มีเงินหมุนเวียนในชุมชน จึงส่งเสริมให้อ่างเก็บน้ำคลองลำกง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์" จอมใจ บอก

โดยเป็นการบริหารจัดการกันเองในตำบล ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง

กลุ่มอนุรักษ์ถ้ำเอราวัณ

องค์การบริหารส่วนตำบลช่องสาริกา อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

บริเวณตำบลช่องสาริกามีภูเขาหลายลูกเรียงติดกัน เรียกว่า "เทือกเขาอ้ายก้าน" ประกอบด้วย เขาฝาชี เขาเขียว เขาอ้ายก้าน เขาช่องสาริกา และเขาไม่มีชื่อ โดยภูเขาเอราวัณเป็นเขาหินปูนที่อยู่ระหว่างเขาช่องสาริกา ตั้งอยู่ระหว่างหมู่ 9, 12 และ 13 มีพื้นที่ 1,500 ไร่ ความสูงประมาณ 267 เมตรจากระดับน้ำทะเล มีสภาพป่าเป็นป่าเบญจพรรณที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์

เมื่อปลายปี 2546 ราษฎรหมู่ที่ 9 ตำบลช่องสาริกา ได้รับทราบข่าวว่าจะมีการก่อสร้างโรงงานปูนซีเมนต์ และขอสัมปทานภูเขาเอราวัณ เพื่อใช้หินปูนคุณภาพดี ราษฎรจึงรวมตัวเป็นกลุ่มชื่อว่า 'ชมรมรักษ์เขาเอราวัณ' เพื่อคัดค้านโครงการนี้ ด้วยเหตุผลที่ว่าการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมหนักขนาดใหญ่ในพื้นที่เกษตรกรรม จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิต โดยชมรมช่วยกันศึกษาหาข้อมูลเพื่อมาคัดค้านการให้สัมปทาน

จากการศึกษาพบว่า ภูเขาเอราวัณนั้นมีคุณค่าทางธรรมชาติ วิทยาและโบราณคดี มีพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ซากดึกดำบรรพ์ ตลอดจนเป็นแหล่งโบราณคดีและมีถ้ำใหญ่โตสวยงามมากมาย จึงยิ่งทำให้ชมรมต้องหาทางยับยั้ง

ชมรมรักษ์เขาเอราวัณมีสมาชิกเบื้องต้นประมาณ 70 คน ได้ช่วยกันยื่นหนังสือคัดค้านไปยังหน่วยงานต่างๆ จนนำไปสู่การระงับการตั้งโรงงานระเบิดหิน และได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์

ปัจจุบัน ภูเขาเอราวัณเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เป็นแหล่งสำรวจศึกษาทางวิชาการของนักศึกษา นักวิชาการและสถาบันวิชาการทั้งในท้องถิ่นและระดับชาติ ตลอดจนเป็นแหล่งศึกษาด้านโบราณคดี มีพิพิธภัณฑ์ซากดึกดำบรรพ์ที่เปิดให้ศึกษาทุกวัน โดยชุมชนได้จัดให้บริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้กับนักท่องเที่ยวอีกด้วย

สวนสักปลูกโตที่สุดในโลก แปลง 2460

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่จั๊วะ อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่

สวนป่าเด่นชัย เกิดขึ้นในปี 2460 เป็นสวนป่าในสังกัดองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เขตแพร่ มีพื้นที่ 33.36 ไร่ ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่แปลงที่ดิน 2460 หมู่ที่ 8 ตำบลแม่จั๊วะ เป็นสวนป่าไม้สักปลูกของรัฐบาลที่คาดว่ามีอายุมากและมีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ต้นสักมีการเติบโตเฉลี่ย ตั้งแต่ 200-337 เซนติเมตร และมีจำนวน 539 ต้น ดังนั้นจากสภาพธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์รวมถึงมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับให้เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป เข้ามาศึกษาธรรมชาติ ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงเป็นสถานที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกาย

ด้วยเหตุนี้ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้แพร่และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่จั๊วะ ซึ่งตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่ดังกล่าว จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับไม้สัก พร้อมประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวนี้ให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วกัน พร้อมกับรณรงค์ให้คนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ ห่วงแหน และดูแลทรัพยากรนี้ด้วย

แหล่งเรียนรู้ชุมชนจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านเขาเพิ่ม หมู่ที่ 8

องค์การบริหารส่วนตำบลซับพุทรา อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์

การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นเป็นเครือข่ายมากขึ้น โดยองค์การบริหารส่วนตำบลซับพุทราได้ใช้พื้นที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของตำบลซับพุทรา อย่างภูเขาหินปะการัง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้นแบบ ให้กับประชาชนและชุมชนที่สนใจ

ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวภูเขาหินปะการังขึ้นมา เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ และบทบาทในการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีแนวคิดมุ่งพัฒนาให้คนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการท่องเที่ยว และไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น ยังเน้นถึงการสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการ สร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมดุล

หลักศิลาจารึกโนนสังข์

องค์การบริหารส่วนตำบลบึงแก อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร

ตำบลบึงแกเป็นเมืองขอมโบราณ คนขอมเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ มีการปรับพื้นที่ให้เป็นโนน เพื่อเป็นป้อมปราการในการป้องกันข้าศึกศัตรู และสร้างคูคลองรอบหมู่บ้าน มีทางเข้าออกหมู่บ้าน 4 ทาง และบริเวณโนนสังข์ เป็นสถานที่ฝังพระศพของสมาชิกพระราชวงศ์ของพระมหากษัตริย์เมืองขอม ซึ่งเสียชีวิตจากการแพ้สงครามในยุคนั้น จึงนำพระศพมาฝังไว้ พร้อมกับเขียนศิลาจารึกแผ่นนี้ไว้

ศิลาจารึกนี้ถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านบึงแก เพราะทุกคนต่างศรัทธา และเชื่อว่าเป็นหลักหินสำคัญคู่บ้านคู่เมือง โดยชาวบ้านนิยมมาบนบานศาลกล่าว ทั้งเรื่องการค้าขาย การขอฝนเพื่อจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ การไปคัดเลือกทหาร การขอบุตร การสอบเข้าเรียนต่อ การเข้าทำงาน

ที่โดดเด่นคือกิจกรรมจัดประเพณีบุญบั้งไฟถวายเพื่อขอฝน มีการบวงสรวงตามที่บนบานศาลกล่าวเอาไว้แล้วสำเร็จผล มีขบวนแห่นำน้ำไปสรงหลักศิลาจารึกในวันสงกรานต์ และก่อนการจัดงานประเพณีใดๆ จะต้องมีการบอกกล่าวก่อนทุกครั้ง

บ้านพักโฮมสเตย์ตำบลแม่พูล

องค์การบริหารส่วนตำบลบึงแก อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร

วิถีชุมชนของคนในท้องถิ่นวันนี้คือต้นทุนที่สร้างมูลค่าได้ ด้วยวิถีชีวิตเรียบง่าย อัธยาศัยและมิตรไมตรีต่อผู้มาเยือน อันเป็นเสน่ห์และเอกลักษณ์เฉพาะตัว ประกอบกับขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ไปจนถึงผลผลิตทางการเกษตรที่มีชื่อเสียงของตำบลแม่พูล

กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ตำบลแม่พูลรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ขึ้น เพื่อที่จะพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวของชุมชน ช่วยสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับครัวเรือนและชุมชน โดยสร้างคุณค่าจากต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ และถ่ายทอดองค์ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ที่ให้ความสนใจสัมผัสวิถีความเป็นอยู่ วัฒนธรรมชนบท รวมถึงการประกอบอาชีพ

โดยกลุ่มฯ ได้รวมตัวกันดำเนินกิจกรรมในรูปแบบของกลุ่มส่งเสริมพัฒนาต่อยอดการท่องเที่ยวโดยโฮมสเตย์ โดยมีการสร้างข้อตกลงด้านที่พัก ด้านราคา ด้านความปลอดภัย และให้ที่พักมีสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร

ผลจากการจัดตั้งกลุ่มช่วยให้ครัวเรือนมีรายได้เสริมจากการทำโฮมสเตย์ สร้างอาชีพในชุมชน และยังเป็นการถ่ายทอดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น นับเป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปในตัว

รูปธรรมจาก
ภาคอีสาน

ศูนย์ท่องเที่ยวเชิงพุทธรักษ์ (วัดถ้ำผาปู่)

เทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย

วัดถ้ำผาปู่เป็นวัดเก่าแก่อีกแห่งของจังหวัดเลย ภายในวัดมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่หลายองค์ แต่องค์ที่เด่นสุด คือหลวงพ่อใหญ่ พระพุทธรูปปางสมาธิซึ่งตั้งอยู่กลางถ้ำ นอกจากนี้ยังมีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งใช้ประกอบพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ในงานเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครบ 72 พรรษา มีภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์ และค้างคาวภูเขานับพันตัวอาศัยอยู่

เดินออกมานอกตัวถ้ำบรรยากาศแสนร่มรื่น มีสัตว์ป่าหลายชนิดที่พบมากคือ ค่างแว่นถิ่นเหนือ ค่างสีเทาอุปนิสัยรักสงบและความสามัคคี สัมผัสได้จากการรวมตัวเป็นฝูง 6-30 ตัว ช่วงเที่ยงถึงบ่ายจะชอบลงจากเขา ให้ประชาชนได้ถ่ายภาพและให้อาหารอย่างใกล้ชิด

ด้วยความสมบูรณ์ทางธรรมชาติและความเงียบสงบนี่เอง ที่นี่จึงเป็นสถานที่ที่เหมาะต่อการปฏิบัติธรรม และยังเป็นแหล่งรวมพระเกจิอาจารย์หลายรูป โดยเฉพาะ หลวงปู่คำดี ปภาโส ผู้ก่อตั้งวัดแห่งนี้ ซึ่งหากใครอยากศึกษาประวัติของท่าน ก็มีพิพิธภัณฑ์ภายในวัดถ้ำผาปู่ ซึ่งรวบรวมข้าวของเครื่องใช้ และเรื่องราวสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่มากมาย

ศูนย์เรียนรู้วิถีไทเลย (วัดศรีจันทร์)

เทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย

ประวัติศาสตร์คือสิ่งที่สังคมควรเรียนรู้ ด้วยเป็นรากเหง้าเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ วัดศรีจันทร์ถือเป็นตัวแทนของตำบลนาอ้อ โดยชาวบ้านตำบลนาอ้อมักเรียกวัดศรีจันทร์จนติดปากว่า 'วัดใหญ่' เป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่ปี 2226 ถือเป็นศูนย์กลางสำคัญที่ยึดเหนี่ยวชุมชนเรื่อยมา

ศูนย์เรียนรู้วิถีไทเลยจึงเกิดขึ้นเพื่อให้อนุชนคนรุ่นหลังไม่ถูกกลืนไปกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่กำลังรุกคืบสังคมไทยทั่วทุกหัวระแหง งานสถาปัตยกรรมแบบโบราณตั้งเรียงรายอยู่รอบวัด จุดเด่นของที่นี่คือสถูปพระสังกัจจายน์ และส้วมฝรั่งเศส ซึ่งถือเป็นโบราณสถานที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยทหารฝรั่งเศสที่บุกนาอ้อ เพื่อหวังให้เป็นอาณานิคม แต่สุดท้ายพ่ายไป พร้อมกับเรื่องราวให้เล่าขานต่อกันมานานนับร้อยปี

นอกจากนี้ ยังมีพิพิธภัณฑ์ประภัศร์จันทโชติ วัดศรีจันทร์อนุสรณ์วิจารณ์สังฆกิจ ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2540 โดยพระครูประภัศร์จันทโชติ (สนธ์ปภสสโร) โดยมีชาวบ้านร่วมกันสร้างเพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของพระครูวิจารณ์สังฆกิจ หรือหลวงปู่พา บุตรธรรม ที่มรณภาพไปตั้งแต่ปี 2518

ระหว่างมีชีวิตอยู่พระครูประภัศร์จันทโชติได้รวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวนาอ้อไว้มากมายในกุฏิของท่าน เมื่อใกล้มรณภาพก็ได้สั่งเสียให้นำข้าวของเหล่านี้ไปจัดแสดง เพราะกลัวลูกหลานนาอ้อจะไม่มีไว้ดู ซึ่งต่อมาเจ้าอาวาสคนใหม่ก็ได้นำของที่พระครูเก็บไว้มารวมกับของที่ท่านหาเพิ่มเติม และอีกส่วนที่ชาวบ้านบริจาคเข้ามาจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ขึ้น

ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ได้มีการจัดแยกข้าวของเครื่องใช้เป็นหมวดหมู่ชัดเจน ประกอบด้วย ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและศาสนา ได้แก่นิทรรศการบุญข้าวจี่ ประเพณีประทายข้าวเปลือก ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบุญบั้งไฟ หีบธรรม หนังสือผูกใบลาน เครื่องอัฐบริขาร และพระพุทธรูปเก่า ด้านภาษาและวรรณกรรม จัดแสดงตู้พระธรรม วรรณกรรมใบลานและสมุดไทย ด้านศิลปกรรมและโบราณคดี ประกอบด้วยเครื่องจักสานลายรดน้ำนาคตรงกลาง รางแกะสลักเป็นนกหัสดีลิงค์ เรือนไทเลย ด้านกีฬาและแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ จัดแสดงการแสดงการละเล่นพื้นบ้านตามเทศกาลงานประเพณีต่างๆ เครื่องดนตรีหมอลำไทเลย และด้านวิถีชีวิตและภูมิปัญญา ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร เครื่องมือจับสัตว์ เครื่องมือทอผ้า ผ้าทอพื้นบ้าน (ซิ่นหมี่) เงินโบราณ บุ่มใส่ผ้า เตารีดตาชั่ง ตะเกียง เครื่องปั้นดินเผา ถาดใส่อาหารสังกะสี และชามตราไก่

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ถือเป็นแบบอย่างพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ผ่านการนำเสนอสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ รวมไปถึงเป็นการบ่งบอกการเติบโตของพื้นที่ว่าเป็นเช่นใด

ขณะเดียวกันที่นี่ยังเป็นพื้นที่รวมตัวของชาวบ้าน เพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งงานบุญประเพณีของตำบล การออกกำลังกาย การเล่นโยคะของกลุ่มผู้สูงอายุ

วัดศรีจันทร์เป็นศูนย์กลางในเชื่อมโยงกลุ่มคนหลากสถานะหลากอาชีพเข้าไว้ด้วยกัน ด้วยเหตุนี้ เทศบาลตำบลนาอ้อจึงพยายามผลักดันกระบวนการต่างๆ ขึ้น เพื่อตอบโจทย์การเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ของตำบล ทั้งการสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อให้ประชาชนและภาคเอกชนตระหนักในความสำคัญของวัฒนธรรมว่าเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน ผ่านการส่งเสริมสนับสนุนทั้งความรู้ ทุนทรัพย์เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม จัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรมเพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงาน การสร้างปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน รวมไปถึงการนำภูมิปัญญาต่างๆ ถ่ายทอดไปสู่ทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งสถาบันครอบครัวไปจนถึงสถาบันการศึกษา เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่พื้นที่สืบไป

กลุ่มโฮมสเตย์นาอ้อ

เทศบาลตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย

หากเอ่ยชื่อนาอ้อ หลายคนอาจนึกไม่ออกว่าที่นี่จะสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างไร แต่ด้วยประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน และความเข้มแข็งของคนในพื้นที่ ทำให้นาอ้อกลายเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจที่สำคัญยังมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมให้เรียนรู้ศึกษา

โดยเฉพาะเมื่อเทศบาลตำบลนาอ้อได้มีคณะมาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก จึงเป็นที่มาของการเปิดโฮมสเตย์ในตำบลเล็กๆ แห่งนี้ ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2553

ทว่าระยะตั้งไข่ก็ขลุกขลักพอสมควร เพราะชาวบ้านไม่รู้ว่าโฮมสเตย์คืออะไร โดยทางเทศบาลตำบลนาอ้อได้เชิญมหาวิทยาลัยขอนแก่นมาอบรมวิธีทำโฮมสเตย์ ซึ่งวิทยากรที่มาอบรมก็เสนอให้รวมกลุ่มกัน แต่มีเพียง **บุญมี บุตรโสมตา** หรือป้าคิง ที่ยกมือให้ความสนใจ

"วันก่อนวันสุดท้าย วิทยากรเขาถาม ป้ายกมือคนเดียว คืนนั้นป้าเลยเดินหาในชุมชนหมู่ที่ 5 บ้านนาอ้อ ชวนเพื่อนทำโฮมสเตย์กันก็ได้มารวมกัน 9 หลัง ทางนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นก็เข้ามาช่วยดูว่าจะจัดห้องแบบไหน ในปีแรกแทบไม่มีคนมาพัก พอปีถัดมาสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (ปัจจุบันคือกรมการท่องเที่ยว) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเข้ามาช่วยด้วยการออกมาตรฐานโฮมสเตย์ให้ ประกอบกับเทศบาลเองก็เริ่มมีคนมาดูงานมากขึ้น มาดูวิถีชีวิตของคนนาอ้อ จึงมีแขกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง พักหลังๆ มีแขกจากต่างประเทศ ทั้งจีน นอร์เวย์ สหรัฐอเมริกา แวะเวียนเข้ามาเที่ยว ก็ยิ่งทำให้งานโฮมสเตย์ในพื้นที่คึกคักขึ้น" ป้าคิงเล่าด้วยรอยยิ้ม

ปัจจุบันนี้ กลุ่มโฮมสเตย์นาอ้อมีสมาชิกอยู่ทั้งสิ้น 14 หลัง ผ่านการประเมินจากกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาแล้ว 9 หลังที่เหลืออยู่ระหว่างรอการประเมิน โดยจะมีการประเมินใหม่ทุกๆ 3 ปี

ศักยภาพของโฮมสเตย์นาอ้อสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 150 คน โดยมีการกำหนดมาตรฐานกลุ่มร่วมกัน มีราคาเฉลี่ยต่อหัวต่อคืนรวมอาหารเช้า 250 บาท แต่ถ้าคนไหนไม่รับประทานอาหารเช้า จะเหลือ 200 บาท

"ตัวชี้วัดว่าบ้านหลังหนึ่งจะรับได้กี่คนนั้นอยู่ที่ห้องน้ำ โดยถ้ามีห้องน้ำ 1 ห้อง จะรับแขกได้ 5 คน เรื่องความสวยไม่สำคัญ ขอแค่ดูแลรักษาความสะอาด เอาใจใส่ และมีอัธยาศัยไมตรี พร้อมกันนี้ส่วนใหญ่เจ้าบ้านจะทำอาหารพื้นบ้านของนาอ้อเลี้ยงแขกผู้เข้าพักด้วยตัวเอง" ป้าคิงอธิบาย

นอกจากนี้กรมการท่องเที่ยวยังเข้ามาช่วยอบรมอีกหลายหลักสูตร ตั้งแต่เรื่องเล็กๆ อย่างการพับผ้า การเสิร์ฟน้ำ วิธีคุยกับแขก จนถึงการฝึกภาษาต่างประเทศ เพื่อคุยกับแขกต่างชาติได้เข้าใจ

ส่วนวิธีการประชาสัมพันธ์ก็มีหลากหลาย ตั้งแต่การใช้แผ่นพับ ไลน์ และเฟซบุ๊ค แต่ส่วนมากแขกที่เข้ามามักจะเป็นกรุ๊ปทัวร์หรือคณะที่มาดูงาน ซึ่งทางกลุ่มจะมีข้อตกลงร่วมกันว่า แต่ละแห่งจะรับแขกในจำนวนใกล้เคียงกัน เช่นถ้าบ้านนี้รับไปแล้วกลุ่มหนึ่งจะรับอีกกลุ่มไม่ได้ ต้องแบ่งไปให้บ้านหลังอื่น หมุนเวียนให้เท่าเทียมกัน

ในกรณีที่บ้านหลังใดมีการรับแขกด้วยตัวเอง จะต้องแจ้งให้ประธานทราบ ส่วนหนึ่งเพื่อให้ง่ายต่อการจัดการด้านความปลอดภัย เพราะโดยมากทางโฮมสเตย์จะไม่รับแขกที่ไม่มีที่มาที่ไป แต่ถ้ารับก็อาจจะขอถ่ายบัตรประชาชนเอาไว้

นอกจากนี้ เพื่อความสามัคคีของคนในกลุ่ม ป้าคิงจึงตั้งเงินกองกลางของกลุ่มไว้จำนวนหนึ่ง โดยหักจากค่าหัวของแขกแต่ละคนคนละ 10 บาท โดยเงินตรงนี้จะถูกนำไปใช้ในสาธารณประโยชน์ เช่นเป็นทุนการศึกษาแก่เด็กเรียนดี หรือสมาชิกบ้านไหนมีงานบุญก็ร่วมสมทบทุน หรือหากกรณีที่เสียชีวิต ก็จะมีพวงหรีดให้ 1 พวง และเงินทำบุญอีก 500 บาท

ขณะเดียวกัน ทางกลุ่มก็จะมีการช่วยเหลือกันเต็มที่ เพื่อให้ได้มาตรฐานตลอดเวลา เช่นบ้านไหนที่ไม่ผ่านการประเมิน สมาชิกก็จะช่วยเข้าไปจัดการ

"แต่ทั้งนี้ทางกลุ่มไม่สนับสนุนให้สมาชิกกู้หนี้ยืมสินมาปรับปรุงห้องพัก แต่อยากให้ใช้วิธีประยุกต์จากของเดิมที่มีอยู่ เพราะนอกจากจะทำให้แขกได้สัมผัสวิถีชีวิตพื้นถิ่นจริงๆ แล้ว ยังสร้างเป็นการสร้างความยั่งยืนต่อการจัดการของกลุ่มด้วย"

วัดบรมนิเวศน์ (วัดบ้านยางชุม)

องค์การบริหารส่วนตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

วัดบรมนิเวศน์เป็นวัดเด่นประจำตำบลที่ประชาชนในพื้นที่แวะเวียนกันเข้ามาประกอบศาสนพิธีกันอยู่เสมอ โดยเฉพาะชาวบ้านจากหมู่ 7, 9 และ 12 ด้วยเป็นวัดในพื้นที่

ที่นี่มีความโดดเด่น ด้วยยังอนุรักษ์ประเพณีคีรีวงกต ซึ่งเป็นประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ทำขึ้นในวันออกพรรษา โดยคนในชุมชนตลอดจนพระสงฆ์จะมารวมตัว เพื่อช่วยกันทำเขาคีรีวงกต อันเปรียบเสมือนค่ายกลที่ช่วยขัดเกลาจิตใจผู้คนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ และศรัทธาในพระพุทธศาสนา

วิธีการทำคือ นำไม้ไผ่มาปักเป็นวงกลมล้อมหิ้งบูชาหลายสิบรอบ วางกลให้แยบยล เพื่อไม่ให้คนเดินเข้าไปถวายดอกไม้และบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ง่ายๆ คนที่จะเข้าไปในคีรีวงกตจะต้องทำตัวเองให้สะอาดบริสุทธิ์ ปลอดจากอบายมุขทั้งปวง ต้องลด ละ เลิกสุรา เมื่อเดินเข้าไปในคีรีวงกตต้องมีสติ มิฉะนั้นจะหลงทางเหมือนติดในเขาวงกต ผู้เข้าไปในคีรีวงกตจะต้องแสดงให้เห็นถึงความเพียรพยายาม มานะอดทน ตลอดจนความสงบนิ่ง เพื่อพาตัวเองเข้าไปใจกลาง กราบไหว้บูชาพระพุทธรูป เสมือนได้พบทางสว่าง

ล่องเรือน้อย คอยกินปลาเผา

องค์การบริหารส่วนตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

เที่ยวชมแม่น้ำมูล ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับบ้านเบง หมู่ที่ 2 สามารถติดต่อสำรองเรือผ่าน **สำเภา ช่อทอง** ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 เรือจะพาเลาะแม่น้ำมูล ชมทิวทัศน์ ตลอดจนวิถีชีวิตของกลุ่มผู้เลี้ยงปลา ท่ามกลางดวงอาทิตย์ที่เริ่มอ่อนแรง เมื่อกลับถึงฝั่ง ก็มาอิ่มท้องกับปลาเผา ที่จับขึ้นมาสดๆ จากในกระชังเลี้ยง พร้อมน้ำจิ้มสูตรเด็ด อิ่มอร่อยไปพร้อมกับลมเย็นๆ ที่พัดผ่านมา

นี่ไม่ใช่แหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ แต่ในอนาคต สำเภามีความตั้งใจที่จะทำให้ที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชวนให้ผู้คนที่ผ่านเข้ามาได้ล่องเรือน้อย คอยกินปลาเผา

กลุ่มหมู่บ้านส่งเสริมการท่องเที่ยว “ชนเผ่าลาว”

เทศบาลตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม

กลุ่มหมู่บ้านส่งเสริมการท่องเที่ยว “ชนเผ่าลาว” บ้านท่าเรือ หมู่ที่ 1,2,8 เป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งในจังหวัดนครพนม อาทิเช่น วัดธาตุประสิทธิ์ ที่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่นักท่องเที่ยวชอบเดินทางมากราบไหว้สักการะบูชา นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการเรียนรู้ โดยมีการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมกับวิถีชุมชน โดยทั้งหมดจะมีป้ายประชาสัมพันธ์เพื่ออธิบายแก่นักท่องเที่ยว

อย่างไรก็ดี การจัดการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จต้องเริ่มต้นจากศักยภาพของคนในชุมชน ให้รู้จักรากเหง้าของตนเอง ที่สำคัญยังต้องรักและหวงแหนวัฒนธรรมประเพณี ภาษาในชุมชนของตนเอง ตลอดจนมีความพร้อมในการเรียนรู้และเข้าใจแนวคิดพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

กลุ่มหมู่บ้านส่งเสริมการท่องเที่ยว “ชนเผ่าภูไท”

องค์การบริหารส่วนตำบลนาหว้า อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม

กลุ่มหมู่บ้านส่งเสริมการท่องเที่ยว “ชนเผ่าภูไท” เป็นการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพ และถ่ายทอดวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านอูนยางคำให้แก้ผู้ที่สนใจ ได้มาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวิถีดำเนินชีวิต โดยจุดเด่นของที่นี่คือมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และชาวบ้านมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาตนเอง เน้นการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างยั่งยืน ที่สำคัญยังเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยมีปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ที่มีความรู้ เป็นผู้นำในการพัฒนา นอกจากนี้ยังมีการสร้างกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว โดยมีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อให้การท่องเที่ยวนั้นสามารถเชื่อมโยงกับชุมชน

การท่องเที่ยวชุมชนตำบลวังหมี

องค์การบริหารส่วนวังหมี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ตำบลวังหมีเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอวังน้ำเขียวที่อยู่ติดกับพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จึงได้ชื่อว่ามีอากาศดีติดอันดับโลก ทำให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้แก่ผู้ที่สนใจจะสัมผัสอ้อมกอดของธรรมชาติ และนั่นเป็นสาเหตุสำคัญให้องค์การบริหารส่วนตำบลวังหมีสร้างจุดบริการถ่ายรูป โดยการปรับภูมิทัศน์ให้สวยงาม หรือแม้แต่การบริการห้องน้ำสะอาดแก่นักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมา รวมไปถึงการหาจุดเด่นใหม่ ๆ ในพื้นที่เพื่อสร้างความแตกต่าง ไม่ว่าจะเป็น โฮมสเตย์ ร้านอาหาร เขื่อนบ้านสันกำแพง ดูกระทิงที่อุทยานเขาใหญ่ สัมผัสน้ำตก ภูเขา เลือกซื้อสินค้า OTOP มีบริการนวดแผนโบราณ มีศูนย์เรียนรู้ เช่น ศูนย์เอทานอลบ้านวังศิลา สวนสมุนไพร ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวบุเจ้าคุณ มีพืชผักปลอดสารและพุทรานมสดให้บริการ แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร เช่น ไร่องุ่น มัลเบอรี่ ฝรั่งนมสด เสาวรส และป่าชุมชน

ขณะเดียวกันก็ยังมีการเตรียมบุคลากรในพื้นที่ให้มีความพร้อม ตั้งแต่การสร้างจิตสำนึกให้ตระหนักถึงความเป็นอัตลักษณ์ของตน สร้างการมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสร้าง ร่วมรักษาในฐานะเจ้าบ้าน นอกจากนี้ยังสร้างผู้นำกลุ่มในแต่ละด้านเช่น กลุ่มมัคคุเทศก์ กลุ่มเด็กและเยาวชน ให้เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนไปพร้อมกัน ซึ่งผลจากการดำเนินการถือว่าคุ้มค่ามาก เพราะเกิดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบภายใต้การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดการบริการนักท่องเที่ยวที่ครบครันทั้งที่พัก และอาหาร ที่สำคัญยังเกิดความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ซึ่งเข้ามาร่วมไม้ร่วมมือกันจัดการพื้นที่ไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

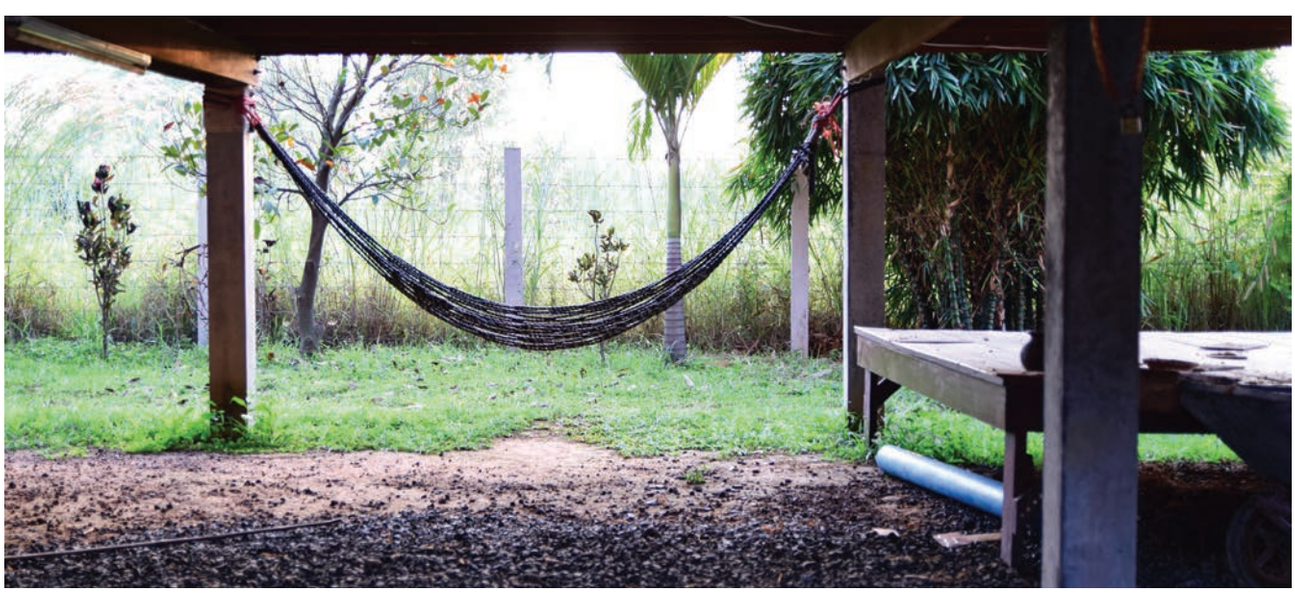

พิพิธภัณฑ์ตำบลเมืองฝ้าย

องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์

ตำบลเมืองฝ้ายเป็นชุมชนโบราณ มีคูน้ำล้อมรอบ 2 ชั้น คันดิน 3 ชั้น มีการขุดค้นพบพระพุทธรูปแบบศิลปะทวารวดี คือ พระพุทธรูปปางนาคปรกและพระพุทธรูปประทับยืน กับของโบราณอื่นๆ เช่น ใบเสมาหิน นอกจากนี้ยังพบประติมากรรมสำริด รูปพระโพธิสัตว์ศรีอาริยเมตไตรย ในรูปแบบศิลปะเขมร ที่แสดงว่าชุมชนนี้ได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน

การค้นพบส่วนใหญ่เป็นการค้นพบโดยบังเอิญ เช่น การไถเพื่อทำไร่ ทำนา ทำให้คนต่างถิ่นเข้ามาลักลอบค้นหาของโบราณเพื่อนำไปขาย หลายครั้งเจ้าของที่ดินที่ค้นพบก็นำไปขาย เนื่องจากรู้เท่าไม่ถึงการณ์ว่าสิ่งที่ขายไปนั้น เป็นของที่ไม่สามารถประเมินค่าได้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์สมบัติของชาติ จึงมีแนวคิดในการเก็บรวบรวมวัตถุโบราณของตำบลเมืองฝ้ายมาไว้ที่วัดบ้านเมือง

พอปี 2555 แกนนำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ และประชาชนในพื้นที่มีความต้องการที่จะสร้างพิพิธภัณฑ์ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองฝ้ายอนุมัติงบประมาณ 2,000,000 บาท จากนั้นแกนนำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ ทำการสรรหาที่ดินที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ ซึ่งต้องการที่ในหมู่บ้านอันเป็นเขตเมืองเก่าเมืองโบราณ แต่ไม่สามารถตั้งได้ เนื่องจากเป็นเขตที่กรมศิลปากรประกาศเป็นเขตหวงห้าม จึงมาสร้างในเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลเมืองฝ้าย เพื่อให้ง่ายต่อการดูแล

พิพิธภัณฑ์มีลักษณะเป็นปราสาท โดยใช้ช่างฝีมือที่ทำการบูรณะปราสาทเขาพนมรุ้ง เนื่องจากมีความรู้ ความชำนาญในการก่อสร้างปราสาทหินโบราณ โดยปราสาทแล้วเสร็จเมื่อเดือนมิถุนายน ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 11-12 มิถุนายน 2556 และมอบหมายให้ส่วนการศึกษาเป็นผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ โดยเปิดรับผู้ที่สนใจที่จะศึกษาประวัติศาสตร์เมืองโบราณ โดยมีวิทยากรคอยถ่ายทอดความรู้

การมีพิพิธภัณฑ์ในพื้นที่ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่อย่างมาก โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตั้งแต่การจัดทำแผน การดำเนินกิจกรรม จนถึงการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้ ขณะเดียวกันเป็นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนที่ต้องเรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เพื่ออธิบายถึงที่มาแห่งวิถีชีวิตของคนในพื้นที่

รูปธรรมจาก
ภาคกลางตะวันออก

วิสาหกิจชุมชนบ้านไร่ทานตะวัน

เทศบาลเมืองวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว

ครอบครัวของ **สมจิตร รวมทรัพย์** เคยทำกิจการเครื่องปูที่นอนก่อนที่จะหยุดไป ด้วยเหตุผลเรียบง่ายที่อยากจะอยู่กับบ้าน แต่ถึงอย่างไร ก็ยังต้องมีอาชีพ จึงได้ทบทวนดูว่าอะไรเป็นจุดเด่น หรือมีทรัพยากรอะไรที่นำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ได้ ความที่มีความรู้เรื่องเครื่องนอน จึงได้หยิบต้นกกมาแปรรูปเป็นเสื่อ โดยมีสำนักงานเกษตรอำเภอเข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมตัวกัน 7 คน แล้วไปจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน

เมื่อเป็นวิสาหกิจก็เริ่มมีการลงหุ้น ในหนึ่งปีมีการปันผลหุ้นหนึ่งครั้ง จัดสรรกำไรส่วนหนึ่งให้เป็นสาธารณประโยชน์กับชุมชน มีกองทุนกลางให้กู้ยืม สมาชิกที่เข้ามาทำงานจะได้เป็นชิ้นงาน โดยสมจิตรซึ่งเป็นประธานกลุ่มจะหักเงินเข้ากองกลาง 20 บาท ต่อชิ้นงาน 100 บาท

สมจิตรเล่าว่า สมาชิกจะแบ่งงานกันไปตามความถนัดของตัวเอง บางคนไม่ถนัดหัตถกรรม ก็ปลูกต้นกก ต้นฝ้าย เพื่อเป็นวัตถุดิบในการแปรรูป ทั้งยังส่งเสริมสมาชิกในกลุ่มให้ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เพื่อบริโภคในครัวเรือนและเป็นการลดรายจ่าย

“เรามีสานเสื่อ ตัดเย็บเสื้อ ผ้าม่าน ผ้าปูที่นอน และของใช้อื่นๆ มีโอกาสไปแสดงสินค้าในงานกาชาดจังหวัด งานประเพณีวันสงกรานต์ งานมหกรรมที่กรุงเทพ” สมจิตร เล่า

ปริศฎาพร รวมทรัพย์ บุตรสาวของสมจิตร บอกว่า เมื่อทำงานมาได้ระยะหนึ่ง พบว่า การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร อย่างการทอเสื่อ ทอผ้าฝ้าย ผ้าขาวม้า เริ่มอยู่ตัว ทั้งมีผู้ผลิตหน้าใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้สินค้าเริ่มขายได้น้อยลง

“เราเริ่มหันมาทำการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า ผ้าขาวม้ากลายเป็นเสื้อ แปรรูปเสื่อหมอนอิง ที่นอน เบาะรองนั่ง กล่องทิชชู่ จนเริ่มขยับตัวดีขึ้น เว้นช่วงมาอีกสักพักก็เริ่มปรับเริ่มเปลี่ยนอีกครั้ง จัดชุดเสื่อผืนหมอนใบ ทำเสื่อพับที่มีสีสันตัดกัน สมุดไดอารี่เสื่อกก ผลิตภัณฑ์ของเราใหม่ ก็สามารถกำหนดราคาเองได้ ได้ดีกรีระดับ OTOP 2 ดาว เพราะยังไม่มีแพ็คเกจ แต่ปีนี้ (2557) เริ่มทำแพ็คเกจด้วย เราเช็คตลาดประจำ ก็เห็นมีคนทำบ้าง แต่ยังแตกต่างกัน เราได้มาตรฐาน มผช. ด้วย” ปริศฎาพร เล่า

วันนี้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านไร่ทานตะวันได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตัวสมจิตรกับบุตรสาวเองก็เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ชาวชุมชน อาทิ นักเรียนโรงเรียนเทศบาลมิตรสัมพันธ์วิทยา และสถานศึกษาในพื้นที่ สามารถพักค้างแรมได้ด้วยเปิดบริการโฮมสเตย์ เน้นความเรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ

บั้งไฟ

เทศบาลเมืองวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว

หมู่บ้านคลองสารพา หมู่ที่ 7 ตำบลวังน้ำเย็น เป็นชุมชนที่เกิดจากการโยกย้ายของคนที่มาจากหลากหลายถิ่นฐาน มารวมกลุ่มกัน และได้นำวัฒนธรรมจากท้องถิ่นที่ตนเคยอาศัยมาสืบทอดในพื้นที่ตำบลวังน้ำเย็น ซึ่งในปี 2520 กลุ่มของ **บวร สวัสดี** ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 และกลุ่มของ**วิเชียร ประทุมไชย** เป็นกลุ่มแกนนำที่ริเริ่มการทำบั้งไฟมาจุดในวันขึ้นเดือนหก

บุญบั้งไฟนับเป็นหนึ่งในประเพณีที่ชาวอีสานนำมาสู่ตำบลวังน้ำเย็น และรวมกลุ่มจัดกิจกรรมด้วยความเชื่อว่าจะช่วยให้ทำการเกษตรได้ผลผลิตดี ด้วยมีฝนตกต้องตามฤดูกาล

เทศบาลเมืองวังน้ำเย็นได้เล็งเห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น จึงสนับสนุนให้จัดงานบุญบั้งไฟตามแบบอีสาน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟอย่างเต็มรูปแบบ มีขบวนแห่ และการรำเซิ้ง และประกวดบั้งไฟในวันข้างขึ้นเดือนหก

เทศบาลเมืองวังน้ำเย็นได้สนับสนุนโครงการเป็นเงินจำนวน 50,000 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมการส่งเสริมอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมโดยชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านผ่าน FM 106.25 และร่วมทำบายศรีเข้าร่วมกิจกรรมฯ

งานบุญบั้งไฟเป็นการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ที่สำคัญคือได้ฝึกให้ผู้นำและแกนนำชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามัคคี สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน คือร่วมกันตัดสินใจร่วมกันปฏิบัติงานร่วมการแข่งขัน และร่วมกันคิดเพื่อพัฒนาศักยภาพหรือวางแผนงานเพื่อปรับปรุงวิธีการจัดการใหม่ๆ ต่อไป

วัดเขาป่าแก้ว

เทศบาลเมืองวังน้ำเย็น อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว

วัดเขาป่าแก้วตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านวังน้ำเย็น บนพื้นที่ 300 ไร่ ชื่อ 'วัดเขาป่าแก้ว' นั้นมีที่มาจากการที่มีต้นแก้วมาก สมเด็จพระสังฆราชทรงมาวางศิลาฤกษ์ จึงนำมาตั้งเป็นชื่อวัด

ภายในวัดเขาป่าแก้ว มีพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งอัญเชิญมาจากประเทศศรีลังกา เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองประจำอำเภอวังน้ำเย็น โดยทางวัดเขาป่าแก้วจะอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปในริ้วขบวนแห่ปลายทางตลาดที่ว่าการอำเภอวังน้ำเย็น เพื่อให้ประชาชนกราบไหว้เป็นสิริมงคล

ความร่มรื่น และความสงบเงียบภายในวัดนั้นเหมาะอย่างยิ่งสำหรับการเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมเจริญวิปัสสนากรรมฐาน โดย **พระกฤษณะ กลฺยาโณ** เลขานุการเจ้าอาวาสวัดเขาป่าแก้ว กล่าวว่าที่อุโบสถของวัดเขาป่าแก้ว มีพระศรีมงคลรัตนมุนี ปรางค์ชินราช ซึ่งเป็นพระประธานองค์ใหญ่ อัญเชิญมาจากจังหวัดลพบุรี ในวันสำคัญทางศาสนา ที่นี่จะคลาคล่ำไปด้วยพุทธศาสนิกชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรม

ปัจจุบันวัดเขาป่าแก้วมีพระสงฆ์จำพรรษาประมาณ 30 รูป เณร 28 รูป และมีแม่ชีมาถือศีลที่วัด มี **พระครูรัตนวรรณาภรณ์** เป็นเจ้าอาวาส...

รูปธรรมจาก
ภาคกลางตะวันตก

แหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านบางพลับ

องค์การบริหารส่วนบางพรม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

เนื่องจาก **สมทรง แสงตะวัน** ปราชญ์ชาวบ้านเล็งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวิถีการเกษตรพื้นบ้าน จึงรวบรวมคนในชุมชน โดยให้คนที่มีความสามารถและชำนาญในแต่ละด้านมาแบ่งปันและถ่ายทอดความรู้ให้กับเพื่อนชาวบ้านเกษตรกรด้วยกัน เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ การแปรรูปผลไม้ การเพาะถั่วงอกปลอดสารพิษ และต่อมาได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้มหาวิชชาลัยภูมิปัญญาท้องถิ่นสมุทรสงคราม เพื่อสร้างให้คนในชุมชนมีความรู้และเข้มแข็ง มีผลผลิตที่มีคุณภาพสูงเป็นที่ต้องการของตลาด จนกลายเป็นชุมชนต้นแบบที่มีเกษตรกรจากต่างถิ่นสนใจเข้ามาศึกษาแลกเปลี่ยนวิชาความรู้มากมาย

ชุมชนบางพลับได้รับการยกย่องให้เป็นชุมชนสีเขียว และได้รับรางวัลมากมาย เช่น รางวัลชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยวในปี 2550 รางวัลยอดเยี่ยมประเภทองค์กรสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคกลางในปี 2551 รางวัลยอดเยี่ยม ประเภทแหล่งท่องเที่ยวชุมชนภาคกลางในปี 2553 รางวัลยอดเยี่ยมประเภทแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ภาคกลางในปี 2556 ทำให้ชุมชนบ้านบางพลับกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวสนใจมาดูงาน พักผ่อน จนถึงทุกวันนี้

สำหรับการดำเนินงาน เริ่มด้วยการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงาน หรือมาพักผ่อน โดยมีผู้เชี่ยวชาญหรือปราชญ์ชาวบ้านคอยให้คำแนะนำ และถ้ามีนักท่องเที่ยวสนใจจะเยี่ยมชมบรรยากาศภายในชุมชนก็จะมีบริการรถจักรยานไว้ให้สำหรับปั่นเที่ยวชม โดยมีคนนำทาง คือเด็กๆ ในชุมชน สำหรับกิจกรรมฐานความรู้ภายในชุมชนบ้านบางพลับ มีการแบ่งเป็นฐานการเรียนรู้เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิต ประวัติความเป็นมา และขั้นตอนในการทำผลผลิตแต่ละชนิด โดยแบ่งเป็นฐานความรู้ทั้งหมด 8 ฐาน คือ ฐานเรียนรู้การเพาะถั่วงอกมือถือ ฐานการเรียนรู้การทำน้ำตาลมะพร้าว ฐานการเรียนรู้การทำปุ๋ยชีวภาพ ฐานการเรียนรู้สวนมะพร้าว ฐานการเรียนรู้การทำผลไม้กลับชาติ ฐานการเรียนรู้คนเอาถ่าน ฐานการเรียนรู้สวนส้มโอ และฐานการเรียนรู้บ้านพญาซอ

กลุ่มพญาซอ

องค์การบริหารส่วนบางพรม อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

กลุ่มพญาซอเริ่มต้นจาก **สมพร เกตุแก้ว** ซึ่งมีความสามารถในการทำซอมาตั้งแต่วัยเยาว์ และพบว่าการทำซอที่ดีต้องใช้มะพร้าวพันธุ์ซอ ซึ่งมีอยู่ที่เดียวคือตำบลบางพรม

โดยที่มาของชื่อ 'พญาซอ' มีอยู่ว่า สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพได้ติดต่อให้ช่วยผลิตซอให้กับสถาบันจำนวน 4,000 คัน เมื่อสมพรผลิตเสร็จจึงนำไปส่งให้ แต่ทางสถาบันไม่รับ เพราะสมพรยังไม่จดทะเบียนพาณิชย์ จึงไปจดทะเบียนชื่อว่า พญาซอ

ปัจจุบัน สมพรได้รับเชิญจากทางมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้เป็นอาจารย์พิเศษในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของซอ วิธีการทำซอ การเล่นซอ และยังถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวิธีการทำซอ

นอกจากนี้ ยังได้เชิญให้ไปช่วยสอนการประดิษฐ์หุ่นตุ๊กตาละครให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดแก่นจันทร์ ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการประดิษฐ์หุ่นละคร การทำซอ การเล่นซอ เสริมสร้างศักยภาพนักเรียนในด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านการแสดงออก และด้านการทำงานเป็นทีม และทำให้นักเรียนได้มีส่วนช่วยในการสืบสานการเล่นซอให้คงอยู่ต่อไป และสามารถนำไปปรับใช้ในอนาคตได้

รูปธรรมจาก
ภาคใต้ตอนบน

ประวัติศาสตร์ตาขุนพล

เทศบาลตำบลขุนทะเล อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ย้อนกลับไปเมื่อหลายสิบปีก่อน ด้วยความสงสัยมาตั้งแต่เยาว์วัยว่า ทำไมพื้นที่แห่งนี้ถึงเรียกว่าขุนทะเล และทำไมใครต่อใครถึงเรียกขานต้นประดู่ใหญ่ว่า ตาขุนพล **ดนัย รำพึงนิตย์** ปลัดเทศบาลตำบลขุนทะเล จึงได้พยายามค้นหาคำตอบนี้ทันทีเมื่อรับตำแหน่งเมื่อ ปี 2539

หลังจากสืบหาอยู่นาน เขาจึงได้ค้นพบเรื่องราวที่น่าสนใจในพื้นที่นี้ ผ่านสมุดข่อยเล่มโบราณ ซึ่งเล่าว่าที่นี่มีเรื่องราวย้อนไปไกลตั้งแต่ปี 1098 โดยระบุว่าสมเด็จพระศรีธรรมาโศกราช เคยอพยพประชาชน 40,000 คน หนีโรคอหิวาตกโรค มาตั้งเมืองอยู่ที่นี่ →

ต่อมาในปี 2509 **รศ.ดร.ศรีศักร วัลลิโภดม** นำนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 20 คน เข้ามาขุดค้นในพื้นที่ หลังได้รับแผนที่โบราณจาก **พลตำรวจตรี ขุนพันธรักษ์ราชเดช** อดีตนายตำรวจใหญ่แห่งนครศรีธรรมราช และได้ค้นพบข้าวของบางส่วน ทั้งเศษจาน เศษกระเบื้อง หรือเปลือกหอยทะเล ซึ่งเป็นการยืนยันว่าครั้งหนึ่งที่นี่อาจเคยเป็นทะเล ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า ทะเลในชื่อตำบล

"เมื่อปี 2550 ผมได้พบอาจารย์ศรีศักร แล้วได้พูดคุยกันแลกเปลี่ยนหลักฐานกันถึงสิ่งที่ผมพบทั้งหมด ทั้งโบราณวัตถุ ทั้งเอกสารต่างๆ เพื่อช่วยยืนยันสมมติฐานว่าที่แห่งนี้เคยเป็นเมืองนครฯ แต่โบราณ ท่านก็พาคณะมาศึกษากับผม ลงพื้นที่อีกรอบ ก็พบอีกหลายอย่างมากมาย ซึ่งสอดคล้องกับแผนที่โบราณ มีการตั้งวังที่นี่ หลังจากนั้นผมเลยประสานกับกรมศิลปากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้ามาช่วยยืนยันอีกครั้ง"

อย่างไรก็ดี แม้จะยืนยันถึงชื่อขุนทะเลและความสำคัญของพื้นที่นี้ แต่สิ่งที่ยังคาใจปลัดฯ อยู่ก็คือคำว่า ตาขุนพล โดยเขาเล่าย้อนกลับไปในสมัยเด็กว่า เดิมที่ตรงนี้จะมีศาลพระภูมิล้อมรอบต้นไม้ใหญ่อยู่ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แต่ไม่รู้ว่าศักดิ์สิทธิ์อย่างไร สิ่งเดียวที่ผู้ใหญ่พูดกันคือ มาไหว้ตาขุนพล ปลัดฯ เลยพยายามหาความเชื่อมโยงกับสมุดข่อยเล่มเดิม ก็พบ *สุรางคนางค์ 28* บทหนึ่งที่น่าสนใจ ที่กล่าวถึงทหารคู่ใจของพระเจ้าศรีธรรมาโศกราช

มีพระองการ
แก่เหล่าทหาร สีคนด้วยไว
แก่หมื่นพันเสร็จ หมื่นพระระเห็จดับภัย
หมื่นสนั่นหวั่นไหว หมื่นไกรพลขันธ์

ซึ่งชื่อที่ปลัดฯ สนใจที่สุดก็คือ หมื่นไกรพลขันธ์ ซึ่งมีคำว่า พล ปรากฏอยู่ในชื่อ เมื่อค้นไปเรื่อยๆ ปรากฏว่ามีมูล เพราะหลังจากเมืองนครเดิมคุมโรคห่าได้แล้ว พระเจ้าศรีธรรมาโศกราชจึงอพยพไพร่พลกลับ แต่สั่งการให้หมื่นไกรพลขันธ์อยู่ที่นี่ต่อไป เพื่อเป็นเมืองหน้าด่าน และหลังจากท่านสิ้นชีวิตแล้ว ก็มีฝังศพไว้ที่นี่ พร้อมกับปลูกต้นประดู่ครอบไว้ ซึ่งก็คงเป็นต้นไม้ที่ชาวบ้านเข้ามาสักการะกันตลอดหลายร้อยปีนั่นเอง

สำหรับปัจจุบัน ข้าวของต่างๆ ที่เคยขุดได้ทุกถ้ำนั้น ปลัดได้นำมาจัดแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑ์ขุนทะเล พร้อมกับมีการสร้างรูปเคารพของหมื่นไกรพลขันธ์ไว้ โดยสร้างเสร็จตั้งแต่ปี 2549 และทุกเดือนพฤษภาคม วันอังคารหรือวันเสาร์ ก็จะมีพิธีบวงสรวง ซึ่งชาวบ้านจะเข้ามากราบไหว้เพื่อความเป็นสิริมงคล บางคนมาเพื่อบนบานศาลกล่าวในเรื่องที่ร้อนใจต่างๆ รวมไปถึงมีการเปิดพื้นที่ให้นักเรียนนักศึกษาเข้ามาดูงานเพื่อหาความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองนครศรีธรรมราช

ส่วนการบริหารจัดการที่นี่จะมีคณะกรรมการตาขุนพล ดูแลเรื่องเงินบริจาค โดยในแต่ละปีจะมีการเปิดตู้ครั้งหนึ่ง ในวันเดียวกับวันบวงสรวง โดยเงินที่ได้ก็จะนำมาผลิตเป็นสื่อความรู้ เพื่อเผยแพร่แก่เยาวชน และใช้ดูแลความเรียบร้อยของพื้นที่ประวัติศาสตร์นี้ต่อไป

ถ้ำน้ำวังศรีธรรมโศกราช

เทศบาลตำบลขุนทะเล อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

เบื้องบนเป็นหินงอกหินย้อยรูปร่างแปลกตา เบื้องล่างเป็นน้ำสูงประมาณตาตุ่ม ซึ่งต้องลุยเข้าไปสถานเดียว นี่คือเอกลักษณ์ที่หลายคนนึกถึงถ้ำน้ำวังศรีธรรมโศกราช สถานที่ท่องเที่ยวยอดฮิตในพื้นที่ตำบลเขาทะเล อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทว่าความจริงแล้ว ถ้ำซึ่งมีความลึก 4,444 เมตรแห่งนี้กลับเต็มไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยเล่ากันว่าที่นี่เกิดขึ้นก่อนพุทธศตวรรษที่ 10 ก่อนที่จะมีการสร้างพระธาตุที่หาดทรายแก้วหลายร้อยปี โดยตอนนั้นพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ทรงใช้เส้นทางนี้ผ่านทางไปยังที่ประทับหน้าถ้ำหรือถ้ำปู่ชี ในห้วงเวลาที่อพยพหนีโรคอหิวาตกโรค มาตั้งเมืองหลวงที่ตำบลขุนทะเลเป็นการชั่วคราว โดยระหว่างนั้นก็รับสั่งให้สำรวจพื้นที่ราบในหุบเขาหลายพันไร่ ซึ่งมีลำคลองใหญ่ไหลผ่าน จึงพบว่าแม้คลองนี้เกิดขึ้นจากน้ำตกเทวดาบนเขาวัง แต่น้ำในคลองนี้กลับไม่สามารถไหลเป็นลำคลองบนพื้นราบปกติได้ แต่กลับไหลเข้าสู่ถ้ำแทน ด้วยความสงสัยจึงทรงลงมาสำรวจด้วยตนเอง เมื่อได้เห็นกับตาจึง ตั้งชื่อว่าขุนทะเลเพื่อยืนยันความมหัศจรรย์ดังกล่าว

ที่ผ่านมามีการสำรวจถ้ำน้ำฯ อย่างต่อเนื่องพบโบราณวัตถุมากมาย ส่วนหนึ่งถูกจัดแสดงอยู่บนพิพิธภัณฑ์บริเวณศาลตาขุนพล นอกจากนี้ ยังมีการเปิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว เข้าชมได้ทุกวัน ตั้งแต่เช้าจนถึง 5 โมงเย็น

ถ้ำแรด-ถ้ำน้ำลอด

เทศบาลตำบลกะปาง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ถ้ำแรดเป็นถ้ำหินงอกหินย้อยที่มีความสวยงาม เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางธรรมชาติ ด้านหน้ามีสำนักสงฆ์ชื่อว่าสำนักสงฆ์เวฬุวัน จากการลงไปสำรวจ พบว่าด้านในเป็นถ้ำลึกเข้าไปประมาณ 30-40 เมตร มีโขดหินที่อยู่ใต้น้ำ ลักษณะคล้ายตัวแรด และเมื่อเดินสำรวจทั่วบริเวณ ยังพบถ้ำอีกหลาย ๆ ลูก ซึ่งมีความงดงามไม่แพ้กัน จึงได้ตั้งชื่อถ้ำแต่ละลูกตามลักษณะที่พบ ประกอบด้วย ถ้ำแรด ถ้ำวิญญาณ ถ้ำประกายเพชร ถ้ำพระประธาน ถ้ำน้ำ ถ้ำธรรมนูญ ถ้ำดิน ถ้ำขนมโค และถ้ำค้างคาว

ในปี 2500 ประชาชนอพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณนี้มากขึ้น แกนนำที่ชื่อว่านายวิน นำชาวบ้านจำนวน 20 ครัวเรือน ทำการอนุรักษ์ป่าและถ้ำ เพื่อให้คงไว้ซึ่งความงดงามของธรรมชาติ ซึ่งทุกคนก็ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

อีกหนึ่งถ้ำที่โดดเด่นคือถ้ำน้ำลอด ซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 2 เป็นถ้ำน้ำไหลลอดใต้ภูเขาซึ่งสวยงามมาก จัดเป็นอีกแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชนและตำบลข้างเคียง

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เทศบาลเมืองปากพนัง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ด้วยทุนทรัพยากรที่มีอยู่คือแม่น้ำ ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ ประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ ผู้บริหารเทศบาลจึงคิดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับประชาชนในท้องถิ่น โดยมีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การล่องเรือชมแม่น้ำปากพนังโดยเรืออเนกประสงค์ บริการแบบเหมาลำ 800 บาท สามารถนั่งได้ประมาณ 50 คน ใช้เวลาล่องเรือประมาณ 1 ชั่วโมง ลงเรือที่หน้าเรือนจำปากพนังและล่องไปตามแม่น้ำ ชมทัศนียภาพสองฝั่งแม่น้ำ ผ่านโรงสีเก่าแก่ ผ่านคอนโดนก ตลาดร้อยปี วัดรามประดิษฐ์ ซึ่งตั้งอยู่ริมน้ำเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จากนั้นข้ามแม่น้ำปากพนัง โดยมีคนขับเรือทำหน้าที่บรรยาย

นอกจากนี้ยังมีบริการเรือนำเที่ยวของภาคเอกชน โดย หจก. ปากพนัง และ ส.ภักดี ทราเวลชิป ซึ่งรับประกันคุณภาพด้วยรางวัลผู้ประกอบการเอกชนดีเด่นด้านการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม จากกรมอนามัยในปี 2558 โดยผู้ประกอบการทั้งสองแห่งได้จัดไกด์ที่ผ่านการอบรมมาทำหน้าที่บรรยาย และยังมีบริการอาหารจากเครือข่ายร้านอาหารในพื้นที่

นอกจากนี้ ยังมีล่องเรือชมบาง ชมป่าโกงกาง โดยกลุ่มเรือหางยาว ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ 2557 โดยให้บริการแบบเช่าเหมาลำ คิดค่าบริการลำละ 1,000 บาท สามารถนั่งได้ประมาณ 12 คน ลำละ 800 บาท นั่งได้ 8 คน ใช้เวลาล่องเรือประมาณ 2 ชั่วโมง ในเบื้องต้นเทศบาลเป็นผู้ประสานงานกลุ่มผู้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านมาร่วมคุย และเกิดการรวมกลุ่ม สร้างข้อตกลงเรื่องเส้นทาง อัตราการให้บริการ แนวทางการให้บริการ มีการนำตัวแทนไปศึกษาดูงาน สนับสนุนเสื้อชูชีพ ทดลองให้บริการ ช่วยประชาสัมพันธ์ จนปัจจุบันกลุ่มฯ สามารถบริหารจัดการได้เอง

ส่วนเรื่องอาหาร มีอบรมให้ความรู้ด้านสุขาภิบาลอาหาร การอนุรักษ์อาหารดั้งเดิมของท้องถิ่น และการแปรรูปอาหารอย่างถูกสุขอนามัย เช่นเดียวกับของที่ระลึก โดยที่มีการจัดตั้งกลุ่มขายของที่ระลึก เช่น เสื้อ สินค้าท้องถิ่นต่างๆ หมวกเปี้ยว หมาจาก ตะกร้าสานด้วยเส้นพลาสติก กลุ่มงานฝีมือ งานศิลปะไทยโบราณช่างสิบหมู่ (เรือไม้, เรือสำเภา)

ที่สำคัญ เทศบาลยังเน้นเรื่องความปลอดภัย โดยจะมีการประชาสัมพันธ์ผ่านผู้ประกอบการเป็นระยะ เพื่อให้เตรียมพร้อม ไม่ว่าจะเป็นคุณภาพของเรือ อุปกรณ์ช่วยชีวิตอย่างเสื้อชูชีพ พร้อมกับมีการพูดคุยในเรื่องอัตราค่าบริการ เพื่อไม่ให้ใครฉวยโอกาสขึ้นราคาหรือตัดราคากัน

ผลจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ทำให้เทศบาลและครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น ลดปัญหาหนี้สิน ลดการย้ายถิ่นฐานหรือการออกไปทำงานนอกพื้นที่ เกิดธุรกิจการท่องเที่ยวใหม่ๆ ในพื้นที่ เช่น การทำโฮมสเตย์ การประกอบอาหาร การผลิตสินค้าที่ระลึก และที่สำคัญยังทำให้เกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย

หมู่บ้านขนมลา

เทศบาลเมืองปากพนัง อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เมื่อย่างเข้าประเพณีเดือนสิบประมาณ 7-10 วัน ชาวบ้านแทบทุกครัวเรือนจะเตรียมทำขนมพอง ขนมลา ขนมบ้า ขนมดีซำ และขนมกง หรือขนมไข่ปลาไว้ โดยเครือญาติจะนัดทำขนมร่วมกัน โดยเฉพาะขนมลา เนื่องจากมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและเป็นขนมที่ไม่สามารถทำคนเดียวได้ เมื่อทำขนมลาเสร็จก็จะนำไปแจกจ่ายให้กับพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย และบุคคลที่เคารพนับถือ เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้นำขนมลาไปทำบุญที่วัด สิ่งเหล่านี้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นประเพณีทุกปี

สำหรับครัวเรือนที่มีการทำขนมลาขึ้นชื่อ คือบ้านของ **ระเบียบ บำรุงกิจดี** ซึ่งเติบโตในชุมชนที่ทำขนมลามาตั้งแต่อดีต ครอบครัวสืบทอดการทำขนมลามาจากยาย โดยมีแม่เป็นคนรับช่วงต่อ และระเบียบเป็นผู้สืบทอดรุ่นที่ 3 โดยเริ่มเรียนรู้และฝึกทำขนมลาจากแม่มาตั้งแต่ อายุ 7 ขวบ และจากการช่วยแม่ทำขนมลาเป็นกิจวัตร จึงได้ต่อยอดเป็นอาชีพทำขนมลาขายอย่างจริงจังมาตั้งแต่ปี 2523 จากนั้นได้มีการรวมกลุ่มกันทำเป็นกลุ่มอาชีพในปี 2529 โดยขนมลาที่ทำมี 2 ชนิด ได้แก่ ลาเช็ด และลาลอยมัน ซึ่งเป็นขนมลารสดั้งเดิม ที่ลูกค้านิยมซื้อไปใช้ในงานบุญเทศกาลเดือนสิบ

ต่อมาในปี 2546 กลุ่มเข้าร่วมออกแบบบรรจุภัณฑ์ และได้รับรางวัลที่ 1 ในการประกวดผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมไทย ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ปัจจุบันได้พัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ขนมลาที่มีรูปแบบหลากหลายมากขึ้น เช่น ลากรอบ ลางู และลาม้วน มีจำหน่ายตลอดปี

กลุ่มท่องเที่ยวแบบวิถีชุมชน บ้านร่าหมาด-ขุนสมุทร

องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกลาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่

กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านร่าหมาด-บ้านขุนสมุทร เกิดขึ้นจากการประชุมของคณะกรรมการกลุ่มเพื่อนพัฒนา ซึ่งมองเห็นศักยภาพของชุมชนภายใต้ต้นทุนทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ และน่าจะสร้างงานสร้างรายได้ โดยมีการหยิบจับทุนทางวัฒนธรรมเข้ามาหนุนเสริม เช่น การจักสานเตยปาหนัน การแสดงพื้นบ้าน การผลิตกาแฟโบราณ การทำข้าวซ้อมมือ การทำนาแบบโบราณ

สำหรับวิธีการพัฒนา เริ่มจากการระดมทุนของสมาชิก โดยกำหนดหุ้นละ 100 บาท คนหนึ่งถือหุ้นได้ไม่เกิน 10 หุ้น จากนั้นก็มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาสมทบ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกลางสร้างสำนักงานการท่องเที่ยวให้ มูลนิธิพัฒนรักษ์จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นพับและโปรแกรมการท่องเที่ยวให้กับทางกลุ่ม โดยรูปแบบการนำเที่ยวนั้นมาจากการประชุมของสมาชิกทั้ง 2 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 2 บ้านร่าหมาดและหมู่ที่ 10 บ้านขุนสมุทร ซึ่งจากการประชุมมีมติให้ดึงเด็กและเยาวชนมาเป็นมัคคุเทศก์น้อย คอยบรรยายเรื่องราวต่างๆ ในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีจัดเป็นแพ็คเกจการท่องเที่ยว โดยมีหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุนในด้านต่างๆ ที่ยังคงเป็นการท่องเที่ยวแบบวิถีชุมชน

ท่องเที่ยวชุมชนบ้านคลองแดน

องค์การบริหารส่วนตำบลคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ตำบลคลองแดนได้มีการฟื้นฟูชุมชนริมน้ำขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งจากการวิจัยของการเคหะแห่งชาติ พบว่าชุมชนริมน้ำสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้ ซึ่งประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนได้ทั้งหมด จึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยนำเอาทุนทางธรรมชาติและแหล่งทุนทางวัฒนธรรม มาพัฒนาบริหารจัดการเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พร้อมส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมตระหนักและช่วยกันจัดบริการการท่องเที่ยวที่กระทบต่อระบบนิเวศน้อยที่สุด

นอกจากนี้ ยังมีการสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพ เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายท่องเที่ยวในชุมชน พร้อมกับพัฒนากลุ่มอาชีพที่มีอยู่แล้วให้ยั่งยืน ต่อยอดให้มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยมีหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุน พร้อมกันนั้นยังเชื่อมกับเครือข่ายระดับตำบล อำเภอ และระดับจังหวัด เพื่อให้มีการบรรจุการท่องเที่ยวของที่นี่ลงสู่แผนในภาพรวมด้วย ซึ่งจะช่วยสร้างการบูรณาการร่วมกันต่อไป

รูปธรรมจาก
ภาคใต้ตอนล่าง

(รักษ์) น้ำตกพุเสด็จ

องค์การบริหารส่วนตำบลตะปอเยาะ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส

ว่าที่ ร.ต.รุสนี มะดีเยาะ เลขานุการกลุ่มอนุรักษ์น้ำตกพุเสด็จ เล่าว่า นอกจากน้ำตกพุเสด็จจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแล้ว ที่นี่ยังเป็นแหล่งน้ำสาธารณะที่คนในพื้นที่หมู่ที่ 4 บ้านบลูกาสนอใช้ประโยชน์มานาน จนเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินมายังพื้นที่ และได้มาเยี่ยมเยือนที่ธารน้ำแห่งนี้ด้วย ทางชุมชนเลยมีมติพัฒนาพื้นที่นี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว พร้อมกับตั้งชื่อธารน้ำว่า 'น้ำตกพุเสด็จ'

มาภายหลังเนื่องจากช่วงฤดูแล้ง น้ำในแอ่งเลยมีจำนวนน้อย มีการทับถมของใบไม้และขยะที่ชาวบ้านนำมารับประทานขณะมาเยี่ยมเยียน ทำให้การไหลของน้ำไม่สะดวก ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เพราะหมู่ที่ 4 มีโครงการตัดถนนทางผ่านไปจังหวัดยะลา **รอมลี สาละ** ชาวบ้านซึ่งทำกิจกรรมในพื้นที่มานาน เล็งเห็นปัญหาเลยรวมกลุ่มคนที่มีจิตอาสาจำนวน 13 คน มาจัดกิจกรรมทำศาลา แบ่งเวรกันเก็บขยะ ส่วนด้านบนก็มีการปลูกสวนผลไม้ ไม้ยืนต้น เพื่อรักษาตาน้ำให้สะอาดเพื่อให้ประชาชนสามารถนำไปใช้อุปโภคบริโภค และใช้เพื่อการเกษตรสืบไป

มัสยิดยุมอียะห์ (มัสยิดกลาง)

เทศบาลตำบลรือเสาะ อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส

มัสยิดยุมอียะห์ เป็นมัสยิดแห่งแรกในพื้นที่รือเสาะ ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญของคนที่นี่มาแล้วหลายชั่วอายุคน ปัจจุบันมี **สะมะแอ ยียูโซ๊ะ** เป็นอิหม่ามประจำมัสยิด

รอยาลี มูอซอ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลรือเสาะออก ซึ่งถือเป็นผู้รู้ประวัติความเป็นมาในพื้นที่นี้เป็นอย่างดี เล่าให้ฟังว่า เดิมมัสยิดแห่งนี้เป็นมัสยิดไม้ติดพื้น ทรงชวา สร้างขึ้นเมื่อปี 2410 สร้างเสร็จในปี 2444 โดย**ขุนสารกิจ** ซึ่งเป็นคหบดีในพื้นที่เป็นผู้นำในการก่อสร้าง

"พื้นที่รือเสาะมีบุคคลสำคัญอยู่ 2 คน ที่เป็นผู้บุกเบิก คือ ขุนสารกิจ และ**ขุนอุปการประชากร** ซึ่งขุนสารกิจเป็นมุสลิม ส่วนขุนอุปการฯ เป็นไทยพุทธ ทั้งสองท่านจะแบ่งเขตการรับผิดชอบกันจากถนนรือเสาะสนองกิจ ขุนอุปการฯ เป็นผู้ดูแลซีกตะวันออก ขุนสารกิจดูแลซีกตะวันตก ทั้งสองร่วมกันสร้างเมืองรือเสาะที่มีความลงตัว มีทั้งไทยพุทธไทยมุสลิมอยู่รวมกัน พอมายุคหลัง ประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ขุนสารกิจเสียชีวิต ลูกชายชื่อ **หะยีสุหลง ซันดือเร๊ะโซ๊ะ** ก็ได้รื้อมัสยิดหลังเดิม เพื่อสร้างมัสยิดหลังใหม่" ผู้ใหญ่หมู่ที่ 1 เล่า

มัสยิดหลังปัจจุบันนี้ สร้างขึ้นในปี 2480 ด้วยการรวบรวมเงินของชาวบ้าน โดยกรรมการสมัยนั้นใช้วิธีขับรถจี๊ปไปเปิดร้านน้ำชาในพื้นที่ต่างๆ แล้วเรี่ยไรเงิน ได้เงินเท่าไร เอาไปซื้อปูน ร่วมแรงร่วมใจจนสร้างเสร็จในปี 2502 ส่วนศิลปะของมัสยิดหลังนี้ มีเอกลักษณ์ของตัวเอง เพราะช่างที่ทำเป็นไทยพุทธเดิมที่แต่งงานเข้ามุสลิม การออกแบบจึงเป็นไปตามวิธีคิดของเขา ไม่ได้ยึดโยงกับคตินิยมเท่าใดนัก

"ด้วยความที่เขาเป็นพุทธมาก่อน เขาเลยออกแบบเป็นทรงเจดีย์ขึ้นมา ต่อมาไปเห็นทรงมลายู เขาก็วาดทรงมลายูเพิ่ม ต่อมาเห็นทรงอาหรับ ทรงจีน เขาก็ทำเพิ่มขึ้นมาด้วย ประกอบกับพื้นที่ตำบลรือเสาะเอง โดยเฉพาะหมู่ที่ 1 นี้ มี 4 วัฒนธรรม คือคนปากีสถาน คนจีน มุสลิม และไทยพุทธ อยู่ร่วมกัน ไม่เคยมีการทะเลาะเบาะแว้ง มีอะไรช่วยเหลือกัน เป็นพหุวัฒนธรรม มัสยิดนี้ก็เลยเหมือนเป็นมัสยิดของ 4 วัฒนธรรมไปในตัว" ผู้ใหญ่รอยาลีสาธยาย

ถึงปัจจุบันจะมีมัสยิดแห่งใหม่ๆ เกิดขึ้น ตามจำนวนของประชากรที่เพิ่มขึ้น แต่มัสยิดแห่งนี้ก็ยังคงเป็นศูนย์รวมของคนในพื้นที่อยู่ดี สังเกตจากในช่วงวันศุกร์ ข้าราชการทุกคนจะมาละหมาดที่นี่ รวมไปถึงยังใช้จัดงานต่างๆ ในพื้นที่มากมาย ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนาหรือสังคมวัฒนธรรมก็ตาม...

วัดราษฎร์สโมสร

เทศบาลตำบลรือเสาะ อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส

วัดราษฎร์สโมสรเป็นวัดเก่าแก่ของเมืองรือเสาะ สร้างขึ้นเมื่อปี 2468 โดยได้รับบริจาคที่ดินจาก**ขุนอุปการประชากร** มี**หลวงพ่อพลับ อินทโชโต** ซึ่งต่อมาได้รับสมณศักดิ์เป็น**พระครูไพโรจน์นราธิคุณ** เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ซึ่งพระครูรูปนี้ถือเป็นบุคคลสำคัญที่มีคุณูปการในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในพื้นที่จนมีความรุ่งเรืองเช่นปัจจุบัน

จุดเด่นของวัดราษฎร์สโมสร นอกจากเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธในตำบลรือเสาะและพื้นที่ใกล้เคียงแล้ว ภายในวัดยังมีปูชนียวัตถุมากมาย ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธราษฎร์ หรือหลวงพ่อโต ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิที่ปั้นโดยนายช่างจากบ้านช่างหล่อบางกอกน้อย สร้างขึ้นเมื่อปี 2495 ด้วยแรงบริจาคจากประชาชน

ขณะเดียวกันวิหารที่ประดิษฐานองค์หลวงพ่อโต ก็ขึ้นชื่อในเรื่องสถาปัตยกรรมอันงดงาม บริเวณประตูทางด้านหน้า มีรูปปั้นพระยมและพระอินทร์ยืนเฝ้าประตูอยู่ ส่วนด้านหลังมีท้าวเวฬุวันและอาฬวกยักษ์ยืนเฝ้าอยู่เช่นกัน ตรงมุมเชิงบันไดทั้ง 4 ด้าน มีรูปปั้นสิงโตประดิษฐานในท่ายืน ด้านละ 1 ตัว ซึ่งมีความพิเศษและพิสดารอย่างยิ่ง เนื่องจากสามารถฉี่และกรนได้

อีกจุดหนึ่งที่น่าสนใจคือแป๊ะก๋ง ชำปอกง ศาลเจ้าซึ่งถือกำเนิดพร้อมกับวัดราษฎร์สโมสร เป็นที่เคารพสักการะของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ โดยเทพเจ้าองค์นี้อายุมากกว่า 200 ปี โดยหลวงพ่อพลับรับมาจากชาวจีนแผ่นดินใหญ่ ปัจจุบันบูชาไว้ในศาลาเพื่อความปลอดภัย